

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Raná epika Vítězslava Hálka
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Klára Hladová

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství ČJ - D

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 20. dubna 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování patří vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc. za pomoc při shromažďování podkladů při vypracování mé diplomové práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

1 ÚVOD	3
2 VÍTĚZSLAV HÁLEK	5
2.1 HÁLKŮV ŽIVOT	5
2.2 HÁLKOVO DÍLO	11
2.2.1 Poezie	12
2.2.2 Próza	15
2.2.3 Drama	16
2.2.4 Publicistika	17
3 POVÍDKY	19
3.1 CHARAKTERISTIKA POVÍDKY	19
3.2 POVÍDKY VÍTĚZSLAVA HÁLKA	20
3.2.1 Kterak se pan Suchý rozhněval na svět	20
3.2.2 Mladá vdova a starý mládenec	22
3.2.3 Jiřík	24
3.2.4 Přívozník	27
3.2.5 Kovářovic Kačenka	31
3.2.6 Muzikant	33
3.2.7 Muzikantská Liduška	36
3.3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA HÁLKOVÝCH POVÍDEK	39
4 PRACOVNÍ LISTY	42
4.1 KTERAK SE PAN SUCHÝ ROZHNEVAL NA SVĚT	42
4.1.1 Rozbor komunikační situace a výstavby textu	42
4.1.2 Rozbor syntaktický	43
4.1.3 Rozbor lexikální a slovtvorný	43
4.1.4 Rozbor slovnědruhový a tvaroslovný	44
4.1.5 Rozbor zvukové a grafické stránky	44
4.1.6 Rozbor stylistický	44
4.2 MLADÁ VDOVA A STARÝ MLÁDENEČ	44
4.2.1 Rozbor komunikační situace a výstavby textu	45
4.2.2 Rozbor syntaktický	45
4.2.3 Rozbor lexikální a slovtvorný	46
4.2.4 Rozbor slovnědruhový a tvarotvorný	47
4.2.5 Rozbor zvukové a grafické stránky	47
4.2.6 Rozbor stylistický	47
4.3 JIŘÍK	48
4.3.1 Rozbor komunikační situace a výstavby textu	49
4.3.2 Rozbor syntaktický	49
4.3.3 Rozbor lexikální a slovtvorný	50
4.3.4 Rozbor slovnědruhový a tvaroslovný	50
4.3.5 Rozbor zvukové a grafické stránky	51
4.3.6 Rozbor stylistický	51
4.4 PŘÍVOZNÍK	51
4.4.1 Rozbor komunikační situace a výstavby textu	52
4.4.2 Rozbor syntaktický	52
4.4.3 Rozbor lexikální a slovtvorný	53
4.4.4 Rozbor slovnědruhový a tvaroslovný	53

4.4.5	Rozbor zvukové a grafické stránky	53
4.4.6	Rozbor stylistický	54
4.5	KOVÁŘOVIC KAČENKA.....	54
4.5.1	Rozbor komunikační situace a výstavby textu.....	55
4.5.2	Rozbor syntaktický.....	55
4.5.3	Rozbor lexikální a slovtvorný.....	56
4.5.4	Rozbor slovnědruhové a tvaroslovný	56
4.5.5	Rozbor zvukové a grafické stránky	56
4.5.6	Rozbor stylistický	56
4.6	MUZIKANT.....	57
4.6.1	Rozbor komunikační situace a výstavby textu.....	57
4.6.2	Rozbor syntaktický.....	58
4.6.3	Rozbor lexikální a slovtvorný.....	58
4.6.4	Rozbor slovnědruhový a tvarotvorný	58
4.6.5	Rozbor zvukové a grafické stránky	59
4.6.6	Rozbor stylistický	59
4.7	MUZIKANTSKÁ LIDUŠKA	59
4.7.1	Rozbor komunikační situace a výstavby textu.....	60
4.7.2	Rozbor syntaktický.....	61
4.7.3	Rozbor lexikální a slovtvorný.....	61
4.7.4	Rozbor slovnědruhový a tvarotvorný	62
4.7.5	Rozbor zvukové a grafické stránky	62
4.7.6	Rozbor stylistický	62
ZÁVĚR.....		63
RESUMÉ.....		64
SEZNAM LITERATURY		65

1 ÚVOD

Daná diplomová práce se zabývá významným představitelem 19. století - Vítězslavem Hálkem a jeho ranou epikou, konkrétně jeho povídkami. Vítězslav Hálek nepatří mezi autory, na které je v současném základním školství brán větší zřetel. Přestože je Hálkovo dílo dnes tematicky zastaralé a neaktuální, my bychom chtěli jeho odkaz v české literatuře připomenout a ukázat, že může být žákům na základních školách více přiblížena česká novověká literatura a prostředí této doby.

Práce je rozdělena do několika kapitol. První část práce je teoretická, ve druhé části se nachází interpretace vybraných povídek a pracovní listy vytvořené pro pubescentní školáky.

V první kapitole teoretické části je popsán život Vítězslava Hálda, bezesporu jedné ze stěžejních osobností 19. století, jehož umělecká tvorba zahrnovala lyriku, epiku i drama. Hálek byl ve své době velmi uznávaným autorem, věnoval se však i publicistice, působil jako redaktor, novinář, ale i jako literární a divadelní kritik. Jeho literární tvorba je přiblížena ve druhé části první kapitoly.

Následující část diplomové práce je věnována literárnímu žánru povídka. V dnešních uspěchaných dnech je povídka jedním z nejoblíbenějších žánrů, za což může zajisté ve značné míře vděčit svému nepříliš dlouhému rozsahu. Vítězslav Hálek byl velmi plodným autorem, avšak pro výzkum této práce byly záměrně vybrány jeho rané povídky, které nejen svým rozsahem, ale také svojí náročností na čtenáře mohou posloužit pro účely vytvoření pracovních listů, které budou vhodné pro žáky druhého stupně základní školy.

Primárním zdrojem pro tuto diplomovou práci se stal Háldův spis *Povídky I.* Všechna díla, kterým se budeme v této práci věnovat, byla napsána na přelomu 50. a 60. let 19. století, jedná se tedy o spisovatelovy rané povídky.

Další část se zabývá syntézou sedmi vybraných Háldových povídek. Vycházíme především z vlastní četby a interpretace. Pozornost je především zaměřena na popis prostředí a charakteristiku a psychologii postav vystupujících v e vybraných povídkách.

V poslední kapitole teoretické části jsme se pokusili ke každé z povídek vytvořit pracovní list, který bude vhodný pro použití v hodinách českého jazyka a literatury na druhém stupni základních škol. Dobře víme, že nelze jednotlivé složky vzdělávací obsahu oboru Český jazyk

a literatura od sebe oddělovat, proto jsme se pokusili do našich pracovních listů zařadit úkoly spadající nejen do literární výchovy, ale i do výchovy komunikační a jazykové.

V závěru práce jsou shrnuty poznatky získané studiem odborné literatury, vlastní interpretací a činností na podkladech vhodných pro výuku.

2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

2.1 HÁLKŮV ŽIVOT

Vítězslav Hálek se narodil 5. dubna 1835 ve vesničce Dolínek u Mělníka. V době Hálkova narození měla vesnice Dolínek necelých třicet domů. Vesnice bychom hledali na strategickém místě mezi Mělníkem a Prahou, navíc je z obou stran obklopena dvěma řekami – Vltavou a Labem. Vítězslav, původně podle křestního listu Vincenc, však vyrůstal a prožil své dětství nejen v Dolínku, ale v různých obcích na Mělnicku. Pocházel ze selské venkovské rodiny a jeho rodiče, matka Terezie a otec Josef, se živili jako nájemci hospodských zařízení. Oba dva rodiče svého syna přežili. Hálkovi rodiče se brali proti vůli svých vlastních rodičů. Neměli žádné vlastní hospodářství, od rodičů odešli a zařídili si svoji vlastní domácnost. I přes podnikavého ducha nebyli ve svém podnikání příliš úspěšní. Protože se často dostávali do dluhové pasti, museli se hodně stěhovat a měnit své působišťe. Ještě před narozením syna Vítězslava se přestěhovali do již zmíněného Dolínku. Když byly malému Vítězslavovi čtyři roky, rodina se odstěhovala do nedalekého Zátvoru, kde si pronajala větší hostinec. Ani zde však rodina nežila příliš dlouho, protože po dalších šesti letech se celá rodina přestěhovala do Byškovic. První roky, celé dětství a mládí prožil Hálek na venkově, a to se samozřejmě odrazilo v jeho literární tvorbě. Hálek měl možnost poznat zde nejen taje a krásy polabské přírody, ale i pozorovat a seznámit se zde s různými typy lidí.

Josef Hálek si v Byškovicích zařídil větší hostinec a chtěl, aby jeho syn převzal rodinnou tradici a věnoval se hostinské živnosti. Hostinec navštěvovali i hosté z Německa, ale Hálkův otec nikdy německy neuměl. Proto byl malý Vítězslav již ve svých devíti letech poslán do Jestřebí u České Lípy. Zde se měl naučit němčině, aby se na rozdíl od otce později mohl s hosty dorozumět. Když se Hálek po roce vrátil, rozhodl se ho přezkoušet kojetický farář, podle něj se Hálek němčinu naučil špatně. Farář poradil rodičům, aby svého desetiletého synka poslali na studium do Prahy. V německé škole v Praze se Vítězslavovi dařilo nadmíru dobře, byl výborným žákem. Tyto výsledky vnukly rodičům myšlenku, že by jejich syn nemusel být jen hostinským, ale že by se z něj mohl stát kněz. Tato myšlenka zaujala hlavně Vítězslavovu maminku.

Hálek však odmítl studovat na kněze. Rozhodl se pro studium na Akademickém gymnáziu v Praze. „*Stal se žákem Akademického gymnázia. Humanitní vzdělání podporující zálibu v četbě a studentské prostředí, v němž se formovaly literární kroužky a vydávaly psané časopisy, probudily i v Hálkovi touhu po umělecké činnosti.*“¹ Hálek se během studií na gymnáziu věnoval literatuře a zajímal se i o divadlo. Znal skoro všechny divadelní hry, zvládl pročíst skoro celou českou literaturu, ale zajímal se taktéž i o literaturu zahraniční, zvláště pak slovanskou. Mezi jeho oblíbené autory patřili Alexandr Sergejevič Puškin a Adam Mickiewicz. Hálek měl svým způsobem štěstí na profesorský sbor. „*Ředitelem gymnázia byl známý dramatik a spisovatel Václav Kliment Klicpera. Učili zde další vlastenečtí profesoři, mimo jiné staříčký profesor českých dějin František Svoboda, katecheta páter Václav Štulc, který byl Hálkův odpovědný dozorce, profesor češtiny Josef Franta-Šumavský, dr. František Čupr a profesor Václav Zelený, literární historik a politik.*“²

Vítězslav již na vyšším gymnáziu redigoval školní časopis. Dříve bylo zvykem, že ho měla každá třída. Součástí časopisu vydávaného ve škole se stal i literární kroužek. Takovýto kroužek navštěvoval i o dva roky starší Jan Neruda. Hálek zde začal se svými prvními literárními pokusy. Do časopisu se podepisoval jako Vítězslav Dolínský. Příjmení si propůjčil podle své rodné vísky. A protože byl vlastenecky zaměřený, křestní jméno si z podoby Vincenc poupravil na jméno Vítězslav.

Adolf Chaloupka ve své publikaci uvádí o Hálkových gymnaziálních pokusech a době Bachova absolutismu: „*Hálkův časopis se jmenoval v r. 1851 „Příprava“ (tehdy byl Hálek v kvintě), o rok později „Varito a lýra“ a ve třetím ročníku „Varito“. Leč podezřívavá rakouská policie věřila nebezpečí pro stát i z činnosti těchto nevinných studentských kroužků a literárních časopisů. Bylo provedeno rozsáhlé vyšetřování pro podezření ze spiknutí a Hálkovi i mnohým jiným studentům hrozily tresty nebo aspoň vojenský kabát.*“³

¹ Vítězslav Hálek: 5.4.1935-8.10.1874: *personální bibliografie k 140. výročí autorova narození*. Olomouc: Okresní knihovna, 1975, str. 1.

² ŠVANDOVÁ, Alena. *Vítězslav Hálek*. Vyd. 1. Odolena Voda: Město Odolena Voda, 2012, ISBN 978-80-260-1362-4, str. 10.

³ CHALOUPKA, Adolf. *Vítězslav Hálek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1949, Kdo je, 126-7, str. 7.

Vyšetřování proti Hálkovi bylo naštěstí zastaveno. Ale celé gymnázium bylo následně potrestáno a všechny školní časopisy byly zakázány. Pokud by i nadále vycházely, čekaly by jejich autory přísné tresty.

Avšak Hálkovy opravdové literární začátky bychom mohli datovat do jeho předmaturitního ročníku. Již v této době byl uveřejněn v časopisu Lumír jeho literární debut. Publikoval zde svou první baladu „Nekřtěncova dušička“.⁴ Tuto báseň, inspirovanou Máchovým Májem, podepsal jako Vítězslav Josef Hálek.

Roku 1855 absolvoval gymnázium s výborným prospěchem a měl pokračovat ve studiích na kněze. Hálek se však rozhodl postavit svým rodičům, razantně odmítl stát se knězem a rozhodl se pokračovat jiným směrem. Toto rozhodnutí však mělo své následky, protože celé čtyři roky pak musel snášet otcův hněv. Vítězslava lákala dráha středoškolského profesora, a proto se rozhodl pro studium na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Zde začal studovat filologii, historii, filosofii a estetiku. Hálek však univerzitní studia nikdy nedokončil. Údajně si studium na univerzitě představoval jinak a byl zklamán zejména ze studia filologie, proto po třech letech studia zanechal.

Po zanechání studií si musel začít nějak vydělávat. A právě zde začíná Hálkova kariéra domácího učitele. Působil jako učitel v bohatých pražských rodinách, přesto často strádal. Za Hála se u rodičů přimlouvali dokonce Jan Neruda s Josefem Barákem. K usmíření s otcem však došlo až po premiéře hry Carevič Alexej ve Stavovském divadle.

Na jaře roku 1857 se stal učitelem českého jazyka a literatury v rodině Mikuláše Horáčka. Horáček, rodák z Kostelce nad Černými lesy, byl velkým pražským vlastencem. Horáček měl čtyři děti, dvě dcery a dva syny. Hálek zde měl nejprve učit český jazyk Horáčkovy nejmladší děti. Vítězslav se však zamiloval do Dorotky Horáčkové. Dorotka se stala Hálkovou doživotní inspirací. Jejich vztah však ze začátku nebyl vůbec jednoduchý. Chudý Hálek nebyl pro bohatou rodinu vhodnou partií. Sám si byl svého postavení vědom a v almanachu Máj uveřejnil své trápení související s láskou k Dorotce.

Hálkova láska k mladé Dorotce Horáčkové však byla jeho celoživotní inspirací a múzou. Hned jeho první básnická sbírka lyrických milostných básní z roku 1859, nesoucí název

⁴ *Vítězslav Hálek: 5.4.1935-8.10.1874: personální bibliografie k 140. výročí autorova narození.* Olomouc: Okresní knihovna, 1975, str. 1.

Večerní písně, vznikla jako vyznání jeho lásky k mladinké Dorotce. Po vydání této sbírky se Hálek stal jedním z nejoblíbenějších básníků ve své době.

*„Tys jenom ještě poupátko,
jež sotva vzešlo do světa,
a přece na Tvé tváři už
překrásná růže vykvétá.
A růže ta tak spanilá
a tak miloucké vůně,
že duše k ní zahořela
a srdce po ní stůně.“⁵*

Ze stejné básnické sbírky lze uvést pro představu další báseň, ve které autor oslavuje, že láska k Dorotce byla opětována.

*„Když tak se na Tě dívám –
Tys holubička krotká,
ta jemná, hravá, líbezná,
když s holoubkem se potká.
Mně nelze dost se nahledět
na to Tvé krásné oko
to modrojasné brány jsou
do řader přehluboko.
Mně nelze dost se nahledět
na tu Tvou tvář tak jemnou –
z ní celá duše bez klamu
i srdce mluví se mnou.*

⁵ HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. Ilustrace Ferdinand ENGELMÜLLER. V Praze: Nákladem Hejdy a Tučka, [1904]. 85 s., [8] l. obr. příl., str. 21.

A když se na Tě dívám –

ó, sladká s nebe mano!

zdaž to ta ústa nejsou též,

*která mi řekla: Ano!*⁶

Lásku k Dorotce však můžeme doložit z dochované Hálkovy korespondence, protože byly dochovány soukromé dopisy, které autor psal svým rodičům, Dorotce Horáčkové a její rodině. Pro Dorotku našel Hálek okolo neuvěřitelných šedesáti oslovení. „*Má přelíbezná panenka, má nejsladší Dorinko, má přesladká panenka, můj zlatý Dodoušku, moje drahé srdce, moje milounká Dodlo, má drahá duše, má nejzlatější panenka, moje nejroztomilejší panenka, moje milované dítě, Dodoušku můj, moje zlaté mojátko, milovaná duše, nejmilovanější dušinko, milovaná moje dcerunko, Dodlinko moje, zlatounku můj, moje doroukaté zlato, moje sladká duše, moje zlatá holka, nejdražší dušinko, můj přesladký Doroušku, můj zulíbaný ždibečku, moje dodlácké arcizlato, můj zlatý dodlouškovský drobečku, můj milounký boběčku, Jozmijej Dozíku, moje milounké capátko, drahé děvče, moje nejmilejší ženo, moje nejmilejší milá...*“

V dopise z Vídně z 15. července 1861 se můžeme dočíst, jak moc se mu po milovaném děvčeti stýskalo a jak moc mu Dorotka chyběla. „*Tebe tentokrát naschvál pozdravovat nebudu, radši Tě stokrát v duchu políbím, a až Tě budu mít ve svém náručí, přenesu ducha na Tvoji Tvář. Nesmírně se mi po Tobě stýská a zažil bych vše desetkrát lépe, kdybych měl po boku Tebe, abys vše viděla se mnou a já Ti mohl povídat. Beztoho nic nevidím, abych si nemyslíl, co bys říkala, kdybys byla se mnou.*“⁷

Na požehnání od rodičů a od Dorotčiny maminky, Marie Horáčkové, si musel Hálek počkat dlouhých deset let. Svatba obou mladých lidí se uskutečnila 13. května roku 1867. Hálek tímto sňatkem však nezískal jen svou milovanou Dorotku, ale k lepšímu se změnilo

⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. Ilustrace Ferdinand ENGELMÜLLER. V Praze: Nákladem Hejdy a Tučka, [1904]. 85 s., [8] l. obr. příl., str. 25.

⁷ BAŤHA, František. *Vítězslav Hálek: dopisy 1849-1874*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. 214 s., [8] příl. Paměti, korespondence, dokumenty, sv. 32., str. 52.

i jeho postavení. Nyní byl i peněžně zajištěn, tudíž se mohl naplno věnovat nejen kariéře spisovatele, ale i literatuře, společenskému životu a kultuře.

První syn se manželům Hálkovým narodil roku 1870 na Štědrý den, ale malý Jiří Emanuel zemřel již tři dny po svém narození. Rodina se však svého štěstí dočkala necelé dva roky po této tragické události. Druhorozený syn Ivan přišel na svět v listopadu roku 1872.

Vítězslav Hálek byl i výborným publicistou. Působil jako redaktor v Národních listech. „*Hálek stál společně s Nerudou v čele naší pokrokové žurnalistiky šedesátých a sedmdesátých let.*“⁸ Jako žurnalista napsal a vydal několik set fejetonů. Sám rád cestoval a inspiroval se i na svých cestách po Evropě. Během svého života navštívil několik zemí, jak na východě, tak i na jihu Evropy. „*Od začátku svého žurnalistického působení bojoval Hálek za demokratická práva českého národa, za jeho kulturní emancipaci od německého vlivu a za slovanskou orientaci celého našeho národního života. Sám se snažil poznat právě svět Slovanstva co nejdůkladněji.*“⁹ Velmi vřelý vztah měl ke Slovensku, kde se inspiroval k sepsání dvou lyricko-epických skladeb – Goarovi a Děvčeti z Tater. S českým politikem, novinářem a spoluzakladatelem deníku Národní listy, Juliem Grégrem, podnikl cestu do Haliče, Krakova a do slovenských Tater. „*Roku 1865 s podporou Svatoboru podnikl velkou cestu na jih (Benátky, Kraňsko, Charvátsko, Dalmácie, Černá Hora, řecké ostrovy, Cařihrad, Malá Asie), z které se vrátil přes dnešní Bulharsko, Srbsko a Maďarsko. 1871 cestoval do severní Itálie přes Vídeň, Záhřeb a Terst. Pobyl několikrát ve Vídni.*“¹⁰

Hálek však necestoval jen po Evropě, rád vyrážel na cesty i po Čechách. Nejčastěji trávil čas na rodném Mělnicku, kde mohl spojit své cesty s návštěvou rodičů. Zde mohl čerpat inspiraci ke svým venkovským povídkám. Hálek totiž dokázal přírodu vnímat všemi svými smysly. Život si představoval v perfektním souladu s přírodou a tomuto tématu věnoval i svou lyrickou sbírku V přírodě.

⁸ HRABÁK, Josef. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. fot. příl. Pyramida, str. 242.

⁹ HRABÁK, Josef. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. fot. příl. Pyramida, str. 237.

¹⁰ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1993, ISBN 80-200-0468-8, str. 42.

V roce 1874 se rozhodl navštívit Krkonoše. Pobýval v Novém Světě poblíž Harrachova, zde se rozhodl pro návštěvu krásných Mumlavských vodopádů. Bohužel se z této přírodní památky navrátil zpět do Prahy nachlazený. Krátce poté navštívil i jedno ze svých velmi oblíbených míst, Závist u Zbraslavi. Posléze již přišla rána pro český národ, protože Vítězslav Hálek zemřel 8. října 1874 ve věku 39 let. Zůstala po něm vdova Dorotka Hálková a dvouletý syn Ivan. Hálkovo tělo bylo pohřbeno do rodinné hrobky na pražském Vyšehradě. Po více jak čtvrt století byl po osobě Vítězslava Hála pojmenován i český básník, spisovatel a zakladatel poetismu, Vítězslav Nezval.

„Dorotka Hálková po Hálkově smrti věnovala všechny jeho rukopisy Umělecké besedě. Hálek patřil mezi zakladatele Umělecké besedy. V čele jednotlivých uměleckých odborů stanuli Vítězslav Hálek, Josef Mánes a Bedřich Smetana.“¹¹ Umělecká beseda nechala roku 1881 na počest Vítězslava Hála postavit pomník, který se nachází poblíž Novoměstské radnice. Autorem Hálkovy busty a kašny obklopené dvěma sochami, podobajícím se sfingám, je Bohuslav Schnirch. Pomník Vítězslava Hála najdeme i jeho v rodném Dolínku, další pak na jeho oblíbeném místě, na úbočí kopce Závist u Zbraslavi.

Dorotka Hálková však svého milovaného manžela přežila o více jak třicet let, zemřela roku 1907. Hálkův syn Ivan se stal uznávaným praktickým lékařem a později dokonce na Slovensku založil vlastní nemocnici, kde působil jako primář na dětském oddělení. Jeho vnučkou a Vítězslavovou pravnučkou byla česká herečka Jana Štěpánková.

2.2 HÁLKOVO DÍLO

Na literární tvorbu Vítězslava Hála můžeme pohlížet jako na tvorbu velmi rozsáhlou. Vítězslav Hálek byl nejen českým básníkem, ale i prozaikem, dramatikem, novinářem, fejetonistou a literárním kritikem. Zároveň působil jako redaktor několika literárních časopisů. Společně s Janem Nerudou ho můžeme zařadit mezi hlavní představitele generace májovců.

¹¹ MATĚJKA, Ivan. Umělecká beseda působí rovných 150 let. *Literární noviny* [online]. 9. března 2013 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160305135455/http://literarky.cz/civilizace/89-civilizace/13785-umlecka-beseda-psobi-rovnych-150-let>

2.2.1 POEZIE

Na počátku své umělecké tvorby byl Hálek silně ovlivněn dílem Karla Hynka Máchy a světových romantických autorů, hlavně Georgem Grodnem Byronem. Hálek patřil mezi hlavní představitele májovců. *„Májovci – básnická „škola májová“ – umělecká skupina působící v české literatuře ve druhé polovině 19. stol. Poprvé programově vystoupila v almanachu Máj (1858). Skupina, v níž se soustředila především nastupující básnická generace, usilovala o aktivizaci společenského dění a programově vyjádřila svůj nesouhlas s dosavadním vývojem politického i kulturního života.“*¹²

V duchu romantismu je napsána jeho lyricko-epická báseň o zločinu a zklamané lásce, nesoucí název *Alfred*. Jedná se o dílo z roku 1858. Hlavním hrdinou je Alfred, který slíbil svou lásku, avšak svou milenkou Marii odvrhl. Marie prožívá tragickou lásku, zabíjí své dítě a následně je za svůj čin popravena. V tomto Hálkově díle můžeme vidět jistou podobu s Máchovým Májem, kterému touto cestou autor vzdal hold. Tehdejší kritika Alfreda nepřijala nijak zvlášť příznivě, ale Hálek se touto poemou stal známým básníkem. *„Alfredem vstoupil Hálek vědomě do šlépějí Karla Hynka Máchy. Alfredem si získal zvučné básnické jméno.“*¹³

O rok později napsal Hálek dvě díla, ve kterých můžeme nalézt prvky romantismu, navíc jsou napsána ve stejném duchu jako *Alfred*. Obě dvě mají formu tzv. byronské povídky. Jedná se o epickou báseň *Krásná Lejla* (1859) a lyricko-epickou báseň *Mejrma a Husejn* (1859). *„Vznešené ideály svobody a humanity jsou v nich však vyjadřovány mlhavě, zobrazované postavy hrdinů jsou nepřesvědčivé a jejich osudy nejasné.“*¹⁴

Hálek vydal i další lyricko-epické básně, které jsou podobný typem již zmíněných děl. V tomto stylu pokračoval i v šedesátých a na počátku sedmdesátých let devatenáctého století. Roku 1864 vyšla báseň *Goar*, ve které je hlavním hrdinou špatně vládnoucí tyranský panovník. Tohoto tyrana napraví příroda a láska. On následně svou minulost vykupuje

¹² Ústav pro českou a světovou literaturu (Akademie věd ČR). *Slovník literárních směrů a skupin*. 2., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1983, Pyramida – encyklopedie, str. 151.

¹³ Tichý, Vítězslav. *Básník Vítězslav Hálek*. Vyd. 1. Praha: Národní práce, 1944, str. 11.

¹⁴ *Panorama české literatury: literární dějiny od počátků do současnosti*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1994, ISBN 80-85839-04-0, str. 129.

smrtí. V *Černém praporu* z roku 1867 se nechal inspirovat svou vlastní cestou na Balkánský poloostrov. Myšlenkou tohoto díla je ukázat na boj za vlast a politickou volnost jako na nejčestnější povinnost každého z nás. Zároveň zde Hálek bravurně popisuje přírodu jižní Evropy. O dva roky později, roku 1869, vyšla Hálkova alegorická báseň *Dědicové Bílé hory*. V této básni nalezneme silné vlastenecké prvky odkazující na dobu po bitvě na Bílé hoře (1620). Právě Hálkovi Dědicové Bílé hory byli inspirací po Antonína Dvořáka. Ten napsal Hymnus Dědicové Bílé hory, díky kterému pronikl na veřejnost.

Roku 1871 vyšla poslední lyricko-epická báseň *Děvče z Tater*. V této skladbě autor zobrazuje autobiografickou událost nešťastné plavby po řece.

Všechny výše uvedené Hálkovy lyricko-epické básně však měly své nedokonalosti. „*Děj i postavy zůstávaly v neurčitých obrysech, hlavní myšlenky byly formulovány a rozváděny s vnějším patosem pouze v dialogu nebo v monolozích hrdinů, aniž organicky souvisely s logikou děje a postav...*“¹⁵

Hálkovu básnickou tvorbu však můžeme rozdělit do dvou směrů, a tím druhým bude poezie, která je s vesnickým prostředím, ze kterého sám autor pocházel. Již v roce 1859 vyšla Hálkova první lyrická sbírka, která dostala název *Večerní písně*. Láska ve Večerních písních je čistá, cudná, oproštěná od společenských i náboženských předsudků. „*Básně se u něho nerodí z bolesti a úporného pronikání k podstatě citu a myšlenky; jsou mu přirozeným darem, kterým je obdařen vynikající jedinec bez vlastního přičinění právě tak, jako je strom obsypán na jaře květy.*“¹⁶ Sbíрка byla inspirována jeho celoživotní láskou Dorotkou Horáčkovou. Po vydání této sbírky se stal jedním z nejoblíbenějších našich básníků. Během Hálkova života byla sbírka vydána ještě dvakrát, a to v roce 1862 a 1871. Některé z básní byly zhudebněny Bedřichem Smetanou. „*Hálkova sbírka působila ve své době jako svěží pramen nové lyriky, která svým optimismem a emocionální bezprostředností plně vyjadřovala radostný vzmach našeho tehdejšího národního života, naší tehdejší mladé generace; ta také správně rozpoznala v Hálkovi hlasatele nových, humánních lidských*

¹⁵ MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. a POHORSKÝ, Miloš, ed. *Dějiny české literatury*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 109.

¹⁶ CHALOUPKA, Adolf. *Vítězslav Hálek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1949, Kdo je, 126-7, str. 13.

vztahů, založených na vyšší, ušlechtilé základně citové. Odtud pramenila rychlá a široká popularita Večerních písní, již napomáhala ještě melodičností Hálkových veršů.¹⁷

Za zmínku stojí i Hálkovy balady a romance, které vycházely otištěné v časopisech. Následně byly shromážděny a vyšly v oddíle *Balady I. svazku Spisů* v roce 1862, později vydány i jako sbírka pod názvem *Balady a romance*. Zde si lze povšimnout, že název je stejný jako u díla Jana Nerudy.

Druhá Hálkova lyrická sbírka nese název *V přírodě* a vycházela postupně jako trojdílný cyklus od roku 1872 do roku 1874. Sbírka obsahuje celkem 172 básní, které nemají názvy, ale jsou číslované. Inspiraci k sepsání tohoto cyklu a k vytvoření nových veršů hledal autor jak u soutoku Labe a Vltavy, na rodném Mělnicku, tak zároveň i v líbezném krajině Závisti u Zbraslavi. Ačkoli se jedná o sbírku, která pochází z posledních Hálkových let, můžeme z ní cítit lásku k přírodě a optimismus. Jak je již z názvu patrné, jedná se o sbírku, kde jednu z hlavních úloh hraje příroda a roční období jaro. „*Co je v nesouhlase s přírodou, je určeno k zániku. Příroda je pro Hála zdrojem veškeré poezie, ba sama je nejkrásnější písní, jejímž zpěvákem je básník. Hálek se otevřeně zná k svému údělu „básnického slavíka“, pěvce, který nedokázal nic více a nic méně než „v chvíli pravé“ vyzpívat své písně na oslavu krás života.*“¹⁸ Fakt, že by člověk měl žít v souladu s přírodou, můžeme doložit i konkrétními verši z pera Vítězslava Hála.

„*Nechť věci vážím jakkoliv,
jichž soud nám zraje v myslí chvatné,
ten zdá se soudů býti soud:
co proti přírodě, že špatné...*“¹⁹

Poslední básnická sbírka Vítězslava Hála nese název *Pohádky z naší vesnice*. Tato sbírka vyšla v roce 1874, měsíc po jeho předčasné smrti. Jedná se o sbírku velmi úspěšnou. Již v ní můžeme zachytit prvky realismu. Ačkoli autor opět čerpal náměty na mělnických vesnicích,

¹⁷ HRABÁK, Josef. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. fot. příl. Pyramida, str. 239.

¹⁸ HRABÁK, Josef. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. fot. příl. Pyramida, str. 239.

¹⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Spisy Hálkovy. Díl I*. Praha : Edv. Grégr, 1878, str. 284–285.

v této sbírce již nenajdeme optimismus, jako tomu bylo u jeho předchozí básnické tvorby. Hálek zde poukazuje na sociální poměry středočeské vesnice. Přestože je kritický, i nadále dokáže problémy popisovat citlivým způsobem.

2.2.2 PRÓZA

Vítězslav Hálek byl stejně i jako ostatní autoři, kteří přispívali do almanachu Máj, autorem řady povídek. Hálkova básnická tvorba je stavěna na přední příčky, ale můžeme říci, že i jeho tvorba prozaistická má klíčovou úlohu. Skrze dílo prozaistické mohl podat skutečný obraz současné společnosti. Náměty nacházel jednak na vesnici, jednak v Praze, ale i ve svých osobních zážitcích.

Hálek je autorem románu *Komediant* (1861), ve kterém se setkáváme s určitými autobiografickými rysy. V tomto díle se snažil autor zachytit postavení umělce v současné společnosti. Herec je na své životní cestě zkoušen, získává během cesty zkušenosti, které postupně utváří jeho uměleckou duši. Za zmínění stojí, že *Komediant* je jediným Hálkovým románovým pokusem. Důvodem může být i fakt, že tomuto dílu chyběla věrohodnost.

Hálkovo nadání se daleko více projevilo v kratších prózách. Mezi povídky z pražského prostředí můžeme zařadit například *Mladá vdova a starý mládenec*, *Kterak se pan Suchý rozhněval na svět* a *Pravá láska*. Autor v těchto městských humoreskách poukazuje na kulturní omezenost a kritizuje povrchnost a prospěchářství maloměšťáků. Ve dvou později vydaných povídkách se jeho nadhled na morální nedostatky společnosti ještě více stupňuje. Obě povídky vyšly v časopise *Květy*, který Hálek redigoval. Jsou to povídky z druhé poloviny šedesátých let, *U panských dveří* a *Zapomenutý*. Životní postavy hlavních postav jsou smutné a tragický je i jejich konec. V první zmíněné povídce je kritizovaná výchova dětí v měšťanském prostředí. Sám nastínil, že je pro výchovu dítě lepší život v obyčejné venkovské rodině. Zde může každé dítě zažít opravdové štěstí a lásku a není k tomu potřeba peněz.

Během šedesátých a sedmdesátých let devatenáctého století se stal jedním z předních autorů své doby. „Zachytil poměry na českém venkově věrněji než třeba současná próza Karoliny Světlé. Dnešnímu čtenáři připadá mnoho stránek Hálkových povídek jako kritická obraz soudobé vesnice. Avšak jejich autor chtěl působit hlavně v kladném smyslu. Jeho

*úmyslem bylo vychovávat, vést společnost k životu, který by byl ve shodě s jeho názory. A myšlenky a city prostých lidí, kteří se stávali jeho oblíbenými hrdiny, potvrzovaly jeho společenský ideál zdravým názorem na svět, optimismem, vyrůstajícím z důvěry v dobro a z pevného sebevědomí, citovým bohatstvím i láskou k přírodě.*²⁰

Hálek byl i autorem nových typ próz, tzv. křídových kreseb. V nich se pokoušel zachytit náladu a psychologii postav. Mezi dvě Hálkovy křídové kresby řadíme Študenta Kvocha a Poldíka rumaře. Jsou to portréty dvou mužů, kteří se pro své neúspěchy stali podivíny.

Podíváme-li se na Hálkovu prozaickou tvorbu, tak mezi jeho nejznámější povídky můžeme zařadit například *Kovařovic Kačenku* (1859), *Muzikantskou Lidušku* (1861) a *Na statku a v chaloupce* (1871).

2.2.3 DRAMA

Hálek byl vášnivým milovníkem divadla již od svých studentských let. Během svého pobytu v Praze velmi rád navštěvoval divadelní hry, které byly uváděny ve Stavovském divadle. Samozřejmě divadelní hry nejen navštěvoval, ale i četl. Udává se, že snad neexistovalo divadelní hry, kterou by Hálek nepřečetl. A v tuto dobu byly u nás stále častěji překládány i hry od jednoho z největších světových dramatiků, Williama Shakespeara. Ten se pro Hála beze sporu stal jedním z největších vzorů. A jeho tvorba následně silně ovlivnila i tu Hálkovu. Možná i to je důvodem, proč jeho dramatická tvorba měla jen pomíjivou hodnotu.

Již první Hálkova divadelní hra by byla nikdy nevznikla bez přičinění W. Shakespeara. Premiéra hry *Carevič Alexej* proběhla 11. března 1860 ve Stavovském divadle. Hálek chtěl české divadlo povznést na Shakespearovu úroveň, ale bohužel se z jeho hry stala jen napodobenina. Avšak na Hálkovu obranu je potřeba říci, že ve své době diváci hru přijali kladně. Kladné přijetí první divadelní hry povzbudilo Hála k dalšímu pokračování.

S hojným úspěchem se setkala i Hálkova druhá divadelní hra *Záviš z Falkenštejna* (1860). Tato hra, stejně jako třetí v pořadí, byla velmi silně vlastenecká, ačkoli na první pohled by se mohlo zdát, že se bude jednat spíše o divadelní hry historické. Hra *Záviš*

²⁰ MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. a POHORSKÝ, Miloš, ed. *Dějiny české literatury*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 113.

z Falkenštejna se zabývá Závišovou chamtivostí po českém trůnu. „*Jásot a bouře potlesku a souhlasu prý otřásly přeplněnými místnostmi divadelními, neboť ve slovech pronášených z jeviště tušilo obecnstvo soudobý politický a národní program. Záviš z Falkenštejna byl větší událostí vlasteneckou než literární.*“²¹ Třetí hra nesla rovněž historický název *Král Rudolf*. V této hře byl ústředním motivem Rudolfův majestát. Tato hra však nevyhovovala dobové rakouské cenzuře v Praze, proto zde nemohla být hrána. Uvedení hry *Král Rudolf* se tedy konalo v Plzni.

Hálek se zasloužil o otevření Prozatímního divadla. A právě zde se byla při otevření divadla hrána jeho další hra *Král Vukašín*. I zde byl autor inspirován historií, ale tenkrát se mu zdrojem staly srbské dějiny 14. století a národní boje za svobodu proti Turkům.

Následující hry *Sergius Catilina* (1863) a *Ammon a Tamar* (1866) byly zasazeny na italské území. Postupem času však zájem o Hálkovy divadelní hry upadal. Proto jeho poslední hra, která opět měla mít historický podtext, *Jiří z Poděbrad* zůstala nedokončená.

2.2.4 PUBLICISTIKA

Mezi nedílnou součást Hálkovy tvorby musíme zařadit i část publicistickou. Od začátku své žurnalistické práce se prosadil o samostatnou budovu pro české divadlo. Jakožto příslušník generace májovců chtěl dosáhnout světovosti české literatury. Roku 1859 vydal stať *Básnictví české v poměru k básnictví vůbec*. Již z názvu této stati je patrné, že bojoval a vytyčil program světovosti, pravdivosti a demokratizace literatury.

Hálek byl nejen redaktorem Národních listů, ale dokonce řídil i beletristické časopisy. Sám celý rok od září 1862 vedl časopis *Lumír*, který následně přejmenoval na časopis *Zlatá Praha*. V roce 1864, po smrti nakladatele Seyfrieda, však časopis zanikl.

Hálek však našel nakladatele jiného. Tím se stal Julius Grégr. Grégr začal vydávat nový týdeník *Květy*. V tomto časopise se stal spoluredaktorem Vítězslava Háška i Jan Neruda. Časopis měl sice hodně čtenářů, ale v prvotní podobě vycházel jen dva roky. Roku 1867 se z něj stal časopis ilustrovaný a dalších sedm let ho již vedl Hálek sám.

²¹ CHALOUPKA, Adolf. *Vítězslav Hálek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1949, Kdo je, 126-7, str. 18.

Během svého života Hálek napsal řadu fejetonů. Byl autorem stovek fejetonů, které se týkaly širokého okruhu témat, například politiky, literatury, divadla, cestování. Největší ohlas měly vlastenecky zaměřené *Epištoly k našemu studentstvu*, ve kterých autor apeluje na stávající mladou generaci studentů. Jak jsme se již zmínili, Hálek velice rád cestoval a navštěvoval nová místa. Tyto jeho cesty pro něj byly velmi inspirativní, protože z nich mohl čerpat do svých fejetonů věnovaných cestování. Můžeme sem zařadit zejména cesty do Cařihradu, Benátek a Dalmácie. Své poznatky z dalekých krajín následně shrnul do souboru *Z cest*, který vydal v roce 1865. Politická témata otevřel v dílech *Obrázky z českého sněmu* a *Obrázky z říšské sněmovny*.

Hálek působil i jako literární a divadelní kritik. „*Brzo se distancoval od svých někdejších názorů o nutnosti „všelidského“ umění a vedl naši literaturu a divadlo k realistickému zobrazování skutečnosti a k vnímavému postoji vůči dobové společenské problematice. Ze světových autorů obracel pozornost naší veřejnosti především ke Gogolovi a Turgeněvovi, v jejichž díle viděl vzor moderního realistického umění.*“²² Potřebu realistického obrazu v české literatuře vyjádřil ve svém díle *Gogola hledám!* (1872).

²² HRABÁK, Josef. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. fot. příl. Pyramida, str. 242.

3 POVÍDKY

3.1 CHARAKTERISTIKA POVÍDKY

V této kapitole se podrobněji podíváme na povídku jako na literární žánr. Povídka je epický literární žánr kratšího rozsahu. Jedná se o žánr s jednoduchou fabulí. Od počátku vzniku tohoto žánru se povídka neustále vyvíjí. Podněty tento žánr přejímá jednak z žánrů lyrických a dramatických, jednak i z žánrů věcné literatury a z žánrů žurnalistických.

Ve Slovníku literární teorie můžeme nalézt následující definici povídky: „*Povídka je žánrově velmi široké označení pro kratší prozaické útvary s jednoduchou fabulí. Podobně jako román se vyznačuje rozmanitostí a mnohotvárností historicky vzniklých forem a figuruje v systému prozaických žánrů jako souborný název pro krátkou, popř. střední epiku.*“²³

Josef Hrabák ve své Poetice nahlíží na povídku z jiného pohledu. „*Povídka je souborný název pro střední epiku. Těžiskem zde není napětí a dějový spád bývá pomalý; silně se uplatňuje živel popisný.*“²⁴

Povídka je v současnosti jedním z nejméně oblíbených literárních žánrů. Na otázku, proč tomu tak je, můžeme uvést několik odpovědí. Prvním důvodem oblíbenosti tohoto literárního žánru je jeho kratší rozsah. V dnešní době, kdy se adolescenti (a nejen oni) raději místo knihám věnují jiným zájmům, lze říci, že kratší žánr dostane přednost před žánrem velké epiky, jako např. románem. Povídka dokáže čtenáře rychle vtáhnout do děje, na svého čtenáře dokáže zapůsobit skrz city a emoce. Navíc lze říci, že děj povídky je poměrně jednoduchý a charakterové rysy hlavních postav bývají po celou dobu neměnné.

„*Za předchůdce povídky můžeme považovat ústní tradici a nejrůznější typy kratších próz – vyprávění, příběhy, obrazy ze života.*“²⁵ S povídkou jako takovou se setkáváme již na konci 14. století, a to konkrétně s Povídkami Canterburskými od Geoffreya Chaucera. Avšak jako o samostatném literárním žánru můžeme o povídce hovořit až v průběhu 19. století. I když

²³ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 1. V Praze: Československý spisovatel, 1977, str. 288.

²⁴ HRABÁK, Josef. *Poetika*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977, str. 308.

²⁵ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 1. V Praze: Československý spisovatel, 1977, str. 288.

v 19. století to nebylo pro tento žánr vůbec jednoduché. V Evropě se na výsluní držel jiný žánr, a to román. Až v následujícím století význam povídky čím dál tím více rostl, až se nakonec povídka stala jedním z nejrozšířenějších žánrů vůbec. Kdežto oproti tomu Amerika se stala kolébkou pro novodobou povídku. Mezi zakladatele moderních detektivních povídek se stal Edgar Allan Poe.

3.2 POVÍDKY VÍTĚZSLAVA HÁLKA

Následující kapitola této diplomové práce se bude věnovat vybraným povídkám Vítězslava Hálka. Na příštích stránkách se pokusíme tyto umělecké texty rozebrat. Povídky vybrané k rozboru psal Hálek jako své první prozaické pokusy. Náměty k jednotlivým povídkám čerpal Hálek především ve venkovském prostředí, čímž se stal následovníkem naší největší spisovatelky 19. století – Boženy Němcové. Zpočátku neměl Vítězslav Hálek při psaní venkovských povídek vytyčený veliký cíl, kterého by chtěl dosáhnout. Autorovu povídkovou tvorbu můžeme rozdělit do dvou období. Rané povídky, kterými se budeme v naší práci zabývat, pravděpodobně vznikaly podle jednoho ústředního tématu nešťastné lásky. Ve většině povídek jsme seznámeni s mileneckou dvojicí, jejíž láska je postavena do rozporu se sociálním cítěním na českém venkově. Můžeme říci, že v dnešní době je dílo z tohoto hlediska pro naše území neaktuální, protože sňatky dětí nejsou v kompetenci rodičů. Když bychom však tento motiv brali z hlediska globálního, mohli bychom ho srovnat se situací v jiných částech světa.

3.2.1 KTERAK SE PAN SUCHÝ ROZHNĚVAL NA SVĚT

Přestože Hálek psal povídky z vesnického prostředí, které mu byly bližší, můžeme u něj najít i některé povídky z městského prostředí. Ústřední postavou této Hálkovy povídky, jak je již z názvu patrné, je pan Suchý. Jedná se o povídku, která je bez kladné postavy, typické právě pro Hálka. Ačkoli bychom mohli najít i jiné povídky, ve kterých se kladná literární postava nebude vyskytovat. Vypravěč nám na začátku povídky pana Suchého představuje, přesto se o něm dozvídáme jen pár obecných informací. Pan Suchý je ne příliš bystrý muž, ale o to více je snaživý. Z oslovení pan Suchý, bychom si mohli myslet, že se jedná o starého mládence, avšak opak je pravdou, pan Suchý je stále ještě mládenec.

Ano, tyto bradavice byly nemalou příčinou, že si pan Suchý koupil zrcátko. Pan Suchý byl právě v létech prvního čmýří, které se mu pod nosem sice už zmohlo v dosti obstojnou houšť, ale po tvářích a na bradě bylo rozlezlé jako bodláčí na vysoké stráni, neboli básničtěji řečeno – jako průhledné mráčky za jasného dne po nebes blankytu – ano, teď jsem to trefil; tak aspoň si přirovnal pan Suchý svoje čmýří sám.²⁶

Jednou se za panem Suchým bez jakékoliv příčiny několikrát ohlédne slečna Berta a on se odhodlá, že si ji získá. Když mu přítel Houdek sdělí, že se slečna zajímá o divadlo a málokdy chybí na nějakém představení, začne pan Suchý studovat všechny divadelní referáty a učí se je nazpaměť. Od přítele Houdka si půjčí pět zlatek, aby se proměnil a slečně Bertě se zalíbil.

Pan Suchý nevěděl, kde mu hlava stojí. Divadlo – dát se oholit – rukavičky – kravatu – zrcadlo – klobouk – brejle – Berta - - ó Berto, Berto, pověz, co má pan Suchý kvůli tobě podstoupit dříve!²⁷

Pravdou je, že pan Suchý, ačkoli nemá žádné tušení, slouží spíše pro pobavení společnosti. Slečna Berta má totiž jiného nápadníka, pana Hrdličku. Při jedné návštěva se pánové Suchý a Houdek pohádají a pan Suchý vyzve svého přítele na souboj. Pan Suchý se utápí v lítosti a loučí se se světem, zatímco jeho rival na něj čeká na pražském Žofíně se svými přáteli. Když pan Suchý dorazí na místo, vzpomene si, že nemá půjčené peníze, posadí se ke stolu, poručil si jídlo a pití, načež své utrpení začal utápět v alkoholu. Celá tato absurdní situace je dovršena tím, že jedním z mužů, kteří ho doprovázejí domů, je i pan Houdek, kterého Suchý nepoznal.

Nevím, jak dlouho by byl pan Suchý ještě povídal, kdyby byl neusnul. – Byl už večer, pozdní večer; hudba umkla, lidé nejvíce odešli a pan Suchý spal. Ale nedosnil pan Suchý

²⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 23.

²⁷ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 25.

ještě svůj sen, když jej vzbudilo několik hlasů, aby vstával, že ho doprovodí domů. Mezi nimi pan Suchý jen stěží poznal Houdka.²⁸

V posledním odstavci této povídky se můžeme podívat na postupnou přeměnu pana Suchého, ze kterého se stal mrzout a starý mládenec, kterého zradil celý svět – přítel a láska. V ničem už neshledával zalíbení, ani v novinách a referátech. Nezajímalo ho ani zrcátko, ve kterém se kdysi prohlížel.

Ale pan Suchý to neslyší, že mu přezdívali opět macek, neboť pan Suchý žije sám a lidí i světa se štítí.²⁹

3.2.2 MLADÁ VDOVA A STARÝ MLÁDENEC

Stejně jako předchozí povídka i v tomto příběhu můžeme nalézt prvky ironického humoru. Tato Hálkova próza je opět zasazena do městského prostředí. V první části povídky nás vypravěč seznamuje s mladou vdovou, která je po smrti manžela okolnostmi donucena přestěhovat se do nového bytu. Vypravěč vysvětluje, jak je to těžké ztratit milovaného člověka a jaké předsudky vůči mladé vdově mohou mít ostatní lidé. V jednom z bytů žije i stará žena, kterou sám vypravěč nazývá jedovatou babou či jedibabou. Právě ona začne mladou vdovu podezírat, že se jí smrt muže náramně hodila. Baba pozorně sleduje vše, co se v domě děje a odměřuje, jak dlouho se u ženy zdržují její návštěvy.

... člověk nikdy nesmí zapomenout, že čert bdí. A tato jedovatě dávala pozor, jak dlouho se u mladé vdovy zdrží toužebně uvítaný host.³⁰

Druhá kapitola nás sbližuje se starým mládcem, který žije v bytě naproti mladé vdově. Nejprve je vysvětleno, kdo to vlastně je starý mládenec, aby si ho mohli všichni čtenáři

²⁸ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 43.

²⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 44.

³⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 52.

dobře představit. Naším starým mláďencem je čtyřiceti tří letý František Proutek, bohatý a vzdělaný člověk. Tváří se jako vlastenec, ale pouze pokud mu to přijde vhod. Když bychom se měli zaměřit na jeho vnější charakteristiku, jedná se o muže ve středních letech, který nosí plnovous a trápí ho vypadávání vlasů, více není v povídce nastíněno, bylo by na čtenářově představivosti, jak si ve své mysli postavu vyobrazí. Autor nám taktéž popisuje, jak se František Proutek cítí bez lásky.

Co jest celý jeho život? Celý den jest sám, pořád sám, ráno sám, při stole sám, večír sám a z žádné radosti nemá radost.³¹

Komika celé povídky spočívá v omylu, o kterém nemají hlavní postavy žádné tušení. Starý mláďenec napíše vdově dopis, ve kterém jí nabízí, že by si ji vzal za ženu. Domnívá se, že zaslechl vdovino jméno, které bohužel zní jinak. Dopis adresuje mrtvé dceři vlastníka domu. Tem si dopis přečte a následně je mu hloupé, říct to starému mláďenci a vdově dávat přečtené psaní. Mláďenec předpokládá, že jeho psaní bylo doručeno a ve svých představách si maluje, jaké to bude, až se ožení. Navíc uvidí vdovu, které bylo nějaké psaní doručeno, a tak nemá pochyby, že by se mohlo něco pokazit. Nechá se oholit, upravit si vlasy a nedočkavě čeká na vyjádření. Vdova však má jiného nápadníka a starý mláďenec je jí jen pro smích.

V závěru povídky se vdova znovu vdá a starý mláďenec se začne vzdělávat, kupuje knížky, i když dříve mu bylo líto peněz, které by za ně měl vynaložit.

Pana Františka Peroutka jsem od těch časů neviděl; pravili mi, že více nebydlí u Libichů v domě, že se odtamtud odstěhoval, že kupuje knížky, že se vzdělává, že se nebude ženit a že co nejdříve pocestuje po Evropě...³²

³¹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 56.

³² HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 72.

3.2.3 JIŘÍK

Hálkova povídka Jiřík byla poprvé uveřejněna v roce 1858. Děj této povídky se odehrává na českém venkově ve vsi Brázdov. Kdybychom tuto vísku hledali na mapě dnešní České republiky, nenašli bychom ji. Jediná známka o Brázdově se nachází v České Třebové. Ani sousední víska Klokov, o které je v povídce zmínka, se na území dnešního státu nevyskytuje. Proto můžeme usoudit, že autor v tomto případě nepopisoval žádné konkrétní místo, které by mu bylo blízké. Spíš se snažil zachytit podstatu českého venkova jako takovou.

V příběhu o nešťastném mládenci Jiříkovi nás autor seznamuje s typickými vesnickými zvyky a obyčejí, z nichž některé přetrvávají, s větší či menší obměnou, do dnešní doby. První část příběhu se odehrává v noci na prvního máje, přičemž nejdůležitější události, které ovlivní celý děj, se stanou následujícího dne, tzn. prvního máje. V Hálkově povídce mládenci v noci odcházejí se sekyrou za ves, kde se snaží najít co nejhezčí větev. Následně mají tzv. máje tajně zasadit pod okno své nejmilejší. Zde můžeme pozorovat jistou obměnu této tradice. Dnes se staví májka z noci na prvního máje uprostřed návsi. Máj má dnes podobu vysokého stromu, který je zbaven větví a kůry. Na vrcholu májky je věnec a barevné fábory z krepového papíru. Chlapci z vesnice mají za úkol přes noc májku ohlídat, aby ji neporazili chlapci ze sousedních vesnic, to by byla pro celou ves obrovská hanba.

Dalším zvykem, objevujícím se v povídce Jiřík, je návštěva výročního trhu. Týdenní trhy se od toho výročního odlišovaly tím, že se konaly pravidelně. Když byl v blízkém městě trh výroční, nikdo si ho nenechal ujít.

Jarmark ve městě bývá pro celé okolí vždy zvláštní, milou událostí. Odpoledne toho dne se slaví v okolí jako svátek, a čeládka by toho dne odpoledne nic nevzala do ruky, kdyby ji pěkně prosil. Na ten den musí čeledín do města, a kdyby si tam měl koupit jen kudlu, a děvčata snad by to odstonala, kdyby nemohla na jarmark.³³

V této povídce se autor zamýšlí nad problémem citových vztahů lidí, obzvláště potom milostných. Poukazuje na to, že opravdové vztahy lidí jsou narušovány a ničeny sociální nerovností. Hlavní postavou je čeledín Jiřík, který by stejně tak mohl být i dobrým sedlákem. Stal se z něj sirotek, kterému rodiče přenechali statek a na tom statku spoustu dluhů. Jiříkův

³³ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 240.

poručník na statku hospodařil tak dlouho, až zbohatl, statek se prodal a Jiříkovi nezbylo nic jiného, než jít sloužit. Všichni ve vsi věděli, že je Jiřík tichý, zdvořilý a moudrý, ale stále to byl pouze čeledín. Avšak láska si nevybírání, dokonce i Jiřík se rozhodl, že zasadí máj. V ukázce si můžeme povšimnout, že když se Jiřík zamiluje, nemyslí na nic jiného, než jen na lásku, přesto si uvědomuje, že se jedná o lásku zakázanou.

Máje sázejí jen synkové. – Bože, jak je trapná chudoba, když člověk ucítí, že proto nic neplatí, že je chudý! Jiříkovi šla hlava kolem. On sám si netroufal myslit o tom, že myslí. A přec, kdož si to může upřít, že myslí, když všechny smysly, když celé srdce je jen jedna myšlénka! A ta myšlénka s člověkem bdí i sní, člověk je v ní blažený – ale kdyby jen nepřicházelo hejno jiných myšlenek!³⁴

Na prvního máje u muziky byl Jiřík duchem jinde. Ačkoli u muziky vždy tančili všichni bez rozdílu, chudí i bohatí, dnes Jiřík muziku nevnímal. Sousedům to zvláštní nepřišlo, protože Jiřík byl vždy tichý. Říkali si, že se časem rozkuráží, to se však nestalo, přestože pil dost. Po pár řečech se dal dokola, protože tančit uměl jako vánek a byla s ním legrace. Když mu však Rubšův nejprve sebral od tance Mářinku a později mu do žebráků začal nadávat, to už Jiřík nevydržel a spustila se mela. Nakonec se rozčilený Jiřík rozhodl, že už se sebou nenechá sprostě zacházet a dal se do křížku i s pantátou Novákem.

„Podívejme se na pána, jak dostal rohy!“ pokračoval Novák. „Naposledy budu muset prosit za odpuštěnou u svého čeledína! Podívejme se!“

„Čeledín nebo nečeledín! Však on by mnohý byl čeledínem, kdyby mu bylo nevyneslo zlodějství. A jsem-li já chudý, proto nejsem ještě každému dobrý, aby si mnou hubu vyplách!“³⁵

Tento spor se stal Jiříkovi osudný. Na truc si nechal zahrát v šenkovně polku na rozloučenou a u Nováků měl zůstat již jen týden. Na jarmarku chtěl všelijaké myšlenky zapít. Zapíjel zlost a lítost, navíc musel Mářince všechno říct. Ale s každou myšlenkou ho napadala myšlenka další.

³⁴ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 230.

³⁵ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 239.

*Ted' mu napadlo, zdali nemyslí hříšně, myslí-li si co čeledín na Márinku. Ale, ty můj bože, vždyť on by rád na něco jiného myslil; ale poručme si, když to samo pořád a pořád znova přichází.*³⁶

Poté co se vyslovil a řekl Márince, že ji miluje, dočkal se jen smíchu.

Od této doby se Jiřík během krátkého času velmi změnil. Z pracovitého hochy se stal člověk líný, který celé dny jen pil. Nikdo nemohl pochopit, proč nosil na sobě hedvábnou vestu. Nikdo s ním slova nepromluvil a Jiřík se cítil osamocený. Místo toho, aby zlost a lítost zahnal prací, raději se Jiřík napil. Autor zde kritizuje společnost, která místo toho, aby pomohla Jiříkovi postavit se na nohy, tak ho raději nechala kráčet směrem k zániku a dovolila mu ztratit důvěru v sebe samého. V povídce je popsána Jiříkova změna psychická, ale i fyzická.

*Ty hezké tváře Jiříkovy opuchly, oči měly matný výraz, síla v oudech jako by se byla utopila.*³⁷

Během krátké chvíle se přestal snažit ptát na službu, byl smutný, že ho všichni odstrkují a čím dál více utápěl svůj smutek v pití. Dokonce se rozhodl, že bude vypomáhat za skleničku kořalky. Během půl třetího roku od osudného máje se z něj stal člověk, o kterém si všichni mysleli, že se zbláznil a že je to jen ochlasta.

Během posvícení si ulehl pod topol. Byl to topol, ze kterého tenkrát usekl větev na prvního máje. A stejně jako bylo poznat, kde byla usečena větev, stejně tak byla bolestivá Jiříkova rána, která se nemohla zahojit. Když se rozhodl, že ještě naposledy by chtěl vidět Márinku, vydal se ke statku. Tam ho však Márinka nepoznala a on se rozhodl, že s takovýmto životem skoncuje a povede nový život. Avšak vydržel vždy jen pár dní a znovu ho dohonily staré návyky, které byly silnější než jeho vůle. A přesně po roce, na další posvícení byl nebohý Jiřík nalezen mrtvý.

³⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 243 - 244.

³⁷ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 247.

Povídka poukazuje na materiálně založenou společnost českého venkova. Takováto společnost může neblahým způsobem ovlivnit život jinak slušného a spořádaného člověka.

3.2.4 PŘÍVOZNÍK

Povídka Přívozník vyšla taktéž v roce 1858. Děj této Hálkovy povídky se odehrává během letních měsíců v jižních Čechách. Konkrétně nás autor ve svém díle přenesl do malebných jihočeských Netolic a Vrbna. Mezi Netolicemi a Vrbnem funguje převozník, jak je již patrné z názvu povídky, která je rozdělena do pěti kapitol.

Hlavní motivem povídky Převozník je nešťastná láska. Mladá dívka Marjánka dává v lásce přednost penězům a vybere si bohatšího nápadníka. Lze si povšimnout, že tento motiv se u Hálek často opakuje. Stejně jako v povídce Jiřík autor kritizuje sociální postavení lidí na venkově.

Hlavním hrdinou povídky je převozník František, který měl o svém povolání jasné představy už v mládí.

Když jsem byl pět let starý, ptal se mne otec: „No, čímpak budeš?“

Byl jsem na rozpacích, mám-li říci: „Chci být pánem,“ aneboli: „Já budu přívozníkem!“ Proto ale jsem přece řekl určitě: „Já budu přívozníkem!“ – Otec se usmál, jako by si byl myslil: „Však ti časem svým panské myšlenky ještě přijdou.“³⁸

Frantíkovi se na této práci líbí, že je na pramici stále rušno a svým způsobem ví, kdo se kdy přepravuje. Navíc lidé z Vrbna mají svá políčka na druhé straně, což je vede k tomu, že musí přívoz často používat.

Hlavní hrdina se zamiluje do Marjánky a již v první části povídky si můžeme povšimnout, že si není jistý, zda je jeho láska opětována. Snaží se ujišťovat, že jeho milá ho opravdu upřímně miluje a nemyslí si na jiného nápadníka.

„Byl u tebe Kmochův Toník?“ ptal se rychle.

„Ne u mne, ale u nás.“

³⁸ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 255.

„Lžeš; tys ho tam sama tak dlouho zdržela.“

„Nu, a kdybych zdržela, co je víc!“

„A tak! Bezpochybys mu řekla, kdy má zase přijít!“

„Ale jdi, bláhový! Já o něj stojím jako o pejřavku v poli.“

...

„Marjánko, máš mne upřímně ráda?“

„I to víš. Vždyť jsem ti to už stokrát řekla.“

„Marjánko, máš mne opravdu ráda?“

„Ale prosím tě, netrap mne tím pořád. Co ti mám jiného říct?“

...

„Marjánko, dej mi hubičku.“

„Tu máš si třebas dvě.“

„Toníkovi Kmochovic jsi ještě nikdy nedala hubičku?“

„Prosím tě, nech mne s tím Kmochem už na pokoji.“³⁹

Motiv nešťastné lásky se v povídce opakuje i na pozadí příběhu převozníka Martina, který než aby myslel na Andulu, tak se raději snaží všechen čas zaspát a je ve svém okolí známý jako největší ospalec široko daleko. Zde autor využívá odkazu na Bibli a zmiňuje ikonickou scénu v břiše velryby.

V závěru druhé části se strhne v hospodě mela. Na Marjánku si kromě přívozníka myslí i již zmiňovaný Toník Kmoch. Frantík Marjánce zakáže, aby s Toníkem tancovala. Navíc ho sám přede všemi zesměšní. Poté chce vzít Marjánku domů, ale ta se na něj rozčílí.

„Marjánko, teď půjdeme domů!“

„Jdi si sám; já zde zůstanu. To jsem já od tebe nezasloužila.“⁴⁰

³⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 259 - 260.

⁴⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 267 - 268.

Frantík je smutný z toho jak se celá situace vyvinula, nechává si hrát jednu písničku za druhou a začne svůj žal utápět v alkoholu. Zde si můžeme povšimnout jisté paralely s povídkou Jiřík, kde hlavní hrdina taktéž začne tíhnout k pití.

Během další noci Frantíkovi létají hlavou všemožné myšlenky. Až moc dobře si uvědomuje, jak je společnost nespravedlivá a člověka posuzuje jen podle jeho majetku a postavení.

Tak divně se mu vše stavilo před oči, že počal pochybovat, může-li vlastně člověk být šťastným. Aspoň chudý člověk že málokdy dojde štěstí, a čím člověk chudší, tím že vzdálenější pravého štěstí. Co se mu zde namítlo lidí – jinak ničemu, ale že měli jistého jmění, všechno se k nim chovalo přátelsky, všude se jim dvěře otvíraly, všude byli rádi viděni.⁴¹

Frantík chápe, že Marjance ublížil, ale z hlavy nemůže vytěsnit myšlenku, že kdyby byl bohatý, tak mu bez rozmyšlení odpustí. Pořád dokola přemýšlí, co mohl udělat jinak, jak se ještě mohl omluvit, až se nakonec rozhodl za Marjánkou vydat a znovu ji požádat o odpuštění. Ovšem z druhé strany se mu nedostává kladného přivítání. Můžeme si povšimnout, že Frantík Marjance nadále tyká, ale její postoj je najednou chladný a přívozníkovi vyká.

„Prosím vás, Františku, nedělejte hřmot u našeho stavení. Myslím, že jsme spolu hotovi.“

Zavírala okno.

„Pro boha tě prosím, Marjánko, odpusť mi, čím jsem se proti tobě zavinil. Věř mi svatosvatě, že se to více nestane.“

„Já vám nemám více co odpouštět a prosím vás, abyste mne nechal ode dneška na pokoji.“⁴²

Čtvrtá část povídky se zaměřuje na Frantíkovy pocity, na to co prožíval během několika následujících neděl, když Kmoch chodil každý den navštěvovat Marjánku. V den ohlášek

⁴¹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 271 - 272.

⁴² HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 273.

Frantík vypadá, že je na pokraji svých sil, ale on to stále nevzdává a doufá, že si Marjánka vše rozmyslí a vybere si ho za muže.

Poslední část začíná přípravami na svatbu. Marjánka je nepokojná. To může pramenit ze dvou důvodů. Buď je jako každá nevěsta před svatbou nervózní, nebo stále nemůže zapomenout na přívozníka Frantíka, přestože ví, že si bude brát Toníka jen kvůli majetku. Frantík vypadá, že je se situací konec konců smířený, avšak najednou si uvědomí, že vlastně neudělal nic špatného, ničím se neprovinil. Nemůže za to, že se narodil chudý a domnívá se, že právo na lásku by měli mít všichni stejné. Pochopil, proč Martin raději spí, než aby přemýšlel nad ztracenou láskou.

Spící Martin mu nešel z hlavy; zdálo se mu, že je pro paměť nejlepším dobrodiním spaní a pro život – nebýt živu.⁴³

Povídka končí tragicky. Frantíkův osud končí v řece, stejně tak i osud Kmochův. V pomatení všech smyslů a v bolesti, kterou může způsobit nešťastná láska, ukončil přívozník jejich životy.

„Frantíku, teď si poručím, abys řádně převážel!“ poroučel Kmoch.

Frantík nevěděl, kde jest, co dělá; jen to věděl, kdo s ním mluví.

„Jářku, u sta hromů, abys převážel!“

„Ej jsem já výborný přívozník!“ vzkřikl divoce Frantík, skočil na Kmocha, chytil ho kolem prsou, přimáčkl jej k sobě, a dřív než co toto povídám, přehodil se s ním do vody křiče: „Jen až semto jsem tě chtěl převézt!“

Voda se nad nimi zapěnila, zavřela a – bylo kolem

ticho. –⁴⁴

⁴³ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 280.

⁴⁴ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 281.

3.2.5 KOVÁŘOVIC KAČENKA

Tato Hálkova povídka vyšla poprvé v roce 1859. Děj se odehrává v Noutonicích. Noutonice jsou malá víska, která se nachází asi 13 kilometrů severozápadně od Prahy. Jak je již z názvu patrné, hlavní postavou této povídky je Kačenka, dcera notouňského kováře. Povídka je rozdělena do pěti kapitol. Hlavním motivem je opět láska na pozadí sociálního rozdílu obou milenců. Oproti předešlým povídkám je však tentokrát model obrácený. Tím chudým není chlapec, nýbrž Kačenka, která se zamiluje do Vojtěcha, nejbohatšího chlapce ze vsi. Hálek bravurně využívá svého talentu a hned v úvodu povídky vykresluje postavu kováře. Poukazuje zde na mylnou představu, jak je pohlíženo na člověka určité profese. Umytý kovář nevypadá jako kovář, vždyť ten by měl mít umouněnou tvář. Kovářovic Kačenka je zobrazena jako velmi veselá a živá děvče, které se nebojí žádné práce a moc rádo si zpívá. Nechápe řeči ostatních žen z vesnice, proč by ji láska ke zpěvu měla někdy přejít. Jediné co kromě zpěvu dokáže udržet dívčinu pozornost je tanec a Vojtěch Bartošovic, nejhezčí a nejbohatší hoch z celé vesnice.

Přestože byl Vojtěch dobrá partie, Kejvalovic tento názor nesdíleli, alespoň do té doby, než si byli Vojtěchem jistí. Domnívali se, že jejich jediná dcera Madlenka by mohla mít ještě bohatšího manžela.

„Vojtěch mi ze vsi neujde; nač spěchat? Kdo ví, co se nahodí?“ A přitom myslil, že by vlastně Madlenka mohla udělat větší štěstí nežli s Vojtěchem – takhle někam do města anebo cosi podobného. Nepřijde-li někdo větší než jest Vojtěch, tedy že se čekáním nic neztratí a Vojtěch že může být rád, když mu dovolí, aby na Madlenku čekal.⁴⁵

Vojtěch se však na Madlenku načekal až dost. Když ke Kejvalovic přijel jiný nápadník, nenechal si mazat med kolem pusy a zjistil, že takovéto zacházení nemá zapotřebí. V hospodě u muziky ho z přemýšlení vytrhla Kačenka a on v ní uviděl jen samé dobro.

Neboť když se podíval na svou buditelku, hleděla na něho z jejích očí tak mírná dobrota, tak sladká vyzývavost, tak blahodějná vřelost, že se Vojtěch s zalíbením zakoukal do těch

⁴⁵ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 290.

jemných modrých očí, že výraz zamyšlenosti na jeho tváři přešel v lehký úsměv, a jako by mu oko její bylo projelo duší a on až skoro příliš měkkým hlasem odpověděl:

„Kačenko, budu tančit budoucí tanec s tebou.“⁴⁶

Autor zde staví do kontrastu dívku, která se zajímá jen o majetek a dívku, která je schopna hlubokého vřelého citu. Sám Vojtěch si v jasných barvách uvědomuje rozdíly mezi Kačenkou a Madlenkou. Neváhá a v tomto psychickém rozpoložení požádá Kačenku, aby se stala jeho ženou. Přičemž jí slíbí, že ji bude mít vždycky opravdu rád.

Kačenka v podvědomí tuší, že se nebude zamlouvat Vojtěchovým rodičům a černé myšlenky ji strašily i ve snech. Vojtěch byl rád, že si vybral Kačenku, protože pochopil, že ho má opravdu ze srdce ráda. Navíc byl paličatý a chtěl všem ukázat, že si víc váží dobrého člověka nežli statků.

Ne, Kačence se nesmí stát nevěrným. Kejvalovům na truc ukáže celému světu, že nedbá o jejich statek, a když si vážejí statku víc než člověka, že nedbá ani o jejich dceru.⁴⁷

To že je Kačenka opravdu dobrý člověk a Vojtěcha bezmezně miluje, můžeme doložit i na následující ukázce.

„Vojtíšku, pakli bych měla být příčinou nějakých různic ve vašem domě, prosím tě, nemiluj mne. Zapomeň na mne dřív, pokud ještě můžeš. Vem si Madlenku a vzpomeň si někdy na mne, že jsem tě také milovala. Vidiš, Vojtíšku, já tě mám tak ráda, že bych z lásky k tobě všeho se odřekla!“⁴⁸

Kačenčino dobré srdce však nestačilo pantátovi Bartošovi. Zde nám autor vykresluje typického bohatého sedláka, kterému jsou přednější statky než synovo štěstí s dobrou dívkou.

⁴⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 294.

⁴⁷ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 297.

⁴⁸ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 299 - 300.

„A, tedy odtud ten vítr. Arci, arci, žebračka si tě vezme z pouhé lásky, třebaš bez statku. O, prosím tě, zdařilé děťátko, uvaž si žebrácký pytel na krk. To víš, že jsem šetřil proto, abych dal statek žebračce, která by tě za to měla hezky ráda. Jen dál, můj hodný synáčku; snad potřebuješ už taky peníze, aby nemusila v hadrech k oltáři?“⁴⁹

Krutost otce nám ukazuje i následující souvětí. Při pomyšlení, že bude muset Vojtěch strávit zbytek života se ženou, kterou nemiluje, přišla mu lepší varianta smrt s tou, kterou miluje.

Otec se mu zdál být spíše ukrutníkem nežli otcem; on se zdál sobě spíš otrokem nežli synem.⁵⁰

Děj poslední kapitoly se věnuje svatbě. Svatba je oslava lásky a sama o sobě radostná událost. Ale v této povídce tomu tak není. Svatební den se odehrává na pozadí smutné události. Vojtěch si z donucení bere ženu, jež nemiluje. Kačenka nevydrží bolest, kterou ji osud a nepřejícnost Vojtěchových rodičů připravila a umírá. Milou Kačenku oplakává celá ves. Vojtěch si nezvykl na svou ženu a raději chodí plakat na Kačenčin hrob.

„Brzu přijdu za tebou, má zlatá Kačenko!“ říkával, když odcházel od hrobu. A měl pravdu. Chřadnul vůčihledě a dřív než minul rok a den, ustlali mu vedle Kačenky.⁵¹

Poselství, které nám tato povídka přináší je shrnuto v samotném závěru.

Tak se děje, když dětem rodiče brání.⁵²

3.2.6 MUZIKANT

Hálkova povídka Muzikant vyšla roku 1859. Autor její děj zasadil do vsi Včelovice. Hlavním hrdinou povídky je muzikant Jeník Brožek, který v sobě měl muzikantskou krev.

⁴⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 302.

⁵⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 303.

⁵¹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 309.

⁵² Tamtéž.

V rodině se již po generace dědil hudební talent, proto ani nikoho nenapadlo, že by se mohl živit i něčím jiným. Jeník byl navíc velmi oblíbený, byl veselá kopa, která umí rozesmát mladé i staré. A holky by se snad i popraly, mít doma takového muže.

Štípnul-li některou tak náhodou anebo tak schválně trochu do tváře, každá to od něho ráda trpěla a jen se tomu usmála; dal-li se při muzice s některou do řeči, ihned se obsypaly i jiné holky kolem něho jako ty včeličky kolem květu. A což když některou vzal k tanci! Ta to vypravovala nejméně až do budoucí muziky, že posledně tančila s Jeníkem. Jeník, jako měl muziku v celém těle, tak také tančil až milo a holky se na něho jenjen lepily.⁵³

I v této Hálkově povídce je ústředním tématem zakázaná láska. Jeník si tajně myslel na Lidušku Kroupovou. Liduška byla nejstarší dcera mlynáře Kroupy, tomu nezáleželo na tom, co si lidé povídají a vždy chodil s nosem nahoru. Svým dětem dopřával poslední módní kousky a věřil, že všechny děti budou dobře zaopatřeny, nejlépe ve mlýnech. Svého štěstí chtěl Jeník využít na domácí tancovačce. Ačkoli byl výřečný, tak mu dělalo problém povědět Lidušce, co k ní opravdu cítí, bál se odmítnutí. Co nemohl říci slovy, to však dokázal zahrát na housle.

Tak něco srdečného, tak tklivého, tak něco, co se nedalo pojmenovat a co přece každý cítil – takového něco ještě vlídné jako starý přítel. Nikdo nevěděl, kde se to v Jeníkovi vzalo, ba sám starý basař vyvalil na Jeníka oči, sejmuv s nich brejle, a ve zraku starého Brožka se rozzářila taková hrdost otcovská, že se sotva zdržel, aby byl nezvolal: „Ty jsi ze všech Brožků nejlepší muzikant!“⁵⁴

Lidušce se však líbil Jeník, jen když bavil ostatní. Jinak měla oči pro panského komorníka. Ten by se zajisté více zamlouval starému Kroupovi. Když to Jeník zjistil, zapřísáhl se, že již nikdy více neudělá žádný šprým.

Třetí část povídky nás přivádí na pouť, která se koná na vršku Chlumku. Zde se nachází kostel zasvěcený svaté Trojici. Na pouť se schází celé rodiny ze Včelovic a samozřejmě nemůžou chybět Kroupovi.

⁵³ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 317.

⁵⁴ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 320.

Jestli se dívala Kroupová pyšně za svými dcerami, dívá se hrdě za svými syny. Chlapci jako řípy a pevní jako skály. Kdožpak se může v celém vùkolí honosit tak pěkně vyrostlými hochy jako Kroupová! Lidé si také povídají: „To jsou hoši jako malovaní.“ A druzí na to: „To jsou Kroupovic ze Včelovic!“ A matka si myslí: „To jsou moji synové!“⁵⁵

O pouti si mnozí lidé povídali o Lidušce a knížecím komorníkovi. Chudáku Jeníkovi z těch řečí nebylo dobře. Musel poslouchat ženské řeči, jak by se Liduška hodila na zámek. Večer u muziky se snažil hrát, jak nejlépe uměl, ale na Lidušku zapomenout nemohl. Po tanci s ní již nemohl vydržet a řekl jí, že by s ním byla šťastná jako s komorníkem. Liduška však Jeníkovi neodpověděla a ten se každý den měnil. Hálek v povídce popisuje, jak se nešťastná láska projevívá na psychickém i fyzickém stavu každého člověka.

S Jeníkem se stala úplná změna. Chodil sám pro sebe, nezasmál se na nikoho, ba nepromluvil s nikým. Lidé se zastavovali na návsi, když ho viděli, jak chodí bledý a smutný. Jeník ale nemluvil s nikým, a proto se od něho nedozvěděl příčiny nikdo.⁵⁶

Jeník svůj smutek utápěl v ještě smutnějších písničkách. Do hospod k muzice ale hrát už nechodil. Naposledy se rozhodl hrát u Kroupových, poté řekl Lidušce, že svojí písni vše řekl a nemá, co by dál hrál. Chtěl jen vědět, že Liduška bude s komorníkem šťastná. Již během svatby měli lidé ze vsi tušení, že komorník nebude pro Lidušku tím pravým manželem. Tančil s ostatními dívkami a své ženy si nevímal. Stejně tak jako v povídce Kovářovic Kačenka se stane tragédie během svatebního dne. Jeníkovi stejně jako Kačence pukne bolestí srdce a skoná. Ačkoli v tomto případě nám autor dává na výběr, že možná mohl Jeník zemřít jen pouhou nešťastnou náhodou.

Jeníka více nevzkřísili. Lidé to přičítali tomu, že nešťastně upadl na hlavu a tím že skonol. Možná!...⁵⁷

⁵⁵ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 324.

⁵⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 328.

⁵⁷ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 335.

Jeníkova smrt je opět způsobena společenským postavením. Autor poukazuje na to, že peníze by neměly být v životě to nejdůležitější, protože ani Liduščin život nekončí vedle bohatého komorníka šťastně. Když si to však uvědomí je pozdě. Navíc žije ve městě a nemůže opatřovat Jeníkův hrob.

3.2.7 MUZIKANTSKÁ LIDUŠKA

Povídka muzikantská Liduška vznikla roku 1861 a je to jedna z nejznámějších Hálkových povídek. V roce 1940 byla tato povídka zfilmována Martinem Fričem. Děj této povídky se odehrává ve vsi Záruby. Opět se opakuje motiv lásky, do které zasahují sociální rozdíly hlavních postav. V tomto Hálkově díle rodiče nutí Lidušku, aby si vzala bohatého Krejzu, přestože ona miluje chudého muzikanta Toníka. V povídce můžeme vidět jakousi paralelu s povídkou předchozí, hlavní postavy jsou si v určitých věcech podobné. Stejně tak jako v předešlém díle zde máme chudého muzikanta, který je zamilovaný do Lidušky, krásné dívky z lepších poměrů. Tentokrát je však láska obou dvou mladých lidí opětována. Muzikantská Liduška je jediná postava z Hálkových povídek, která se rozhodne vzepřít svým rodičům a chce jít za hlasem svého srdce. Již na samém začátku nás autor s ústřední dvojicí seznamuje a na konkrétní ukázce můžeme doložit, že tito mladí lidé k sobě chovají upřímně city.

Svatý bože, což to za krásné oko! Kde jest v světě barva, která mu se může připodobnit? A kdyby ta barva i byla na světě; kde jest to, co za tou barvou se dívá z oka? Ani modré nebe není hezčí nežli Liduščino oko. Kdež je v nebi tolik lesku, tolik dobroty, tolik nezkalené čistoty? A ta milá duše, již je vidět skrze to vše, - až člověku přechází zrak, když to vše vidí pohromadě.⁵⁸

Stejným způsobem smýšlí i Liduška o svém milovaném Toníkovi.

Již byla pod peřinou, již se jí oči zavíraly, a pod okny ještě muzika, a ta ji uspává v klidný sen. Celá ves je ještě na nohou, staří i děti poslouchají pod okny. Jak dobře rozeznává Liduška Toníkovy housle! Jak jí musí mít Toník rád! A ty jeho oči! Do smrti by nechtěla víc nežli ty oči

⁵⁸ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 345.

nazývati svými! Tolik krásy v nich! Když se člověk do nich dává – aj, toť je to v nich jako v překrásné krajině, a v ní se prochází Toník, ona s ním, jsou svoji. --

Ve druhé části se více seznamujeme s Krejzou, který má nečisté úmysly a začne chodit ke Staňkovým za Liduškou. Toník na sobě nedává znát, že by mu tato skutečnost vadila. Krejza se mu v hospodě chlubí, že se Liduška stane jeho ženou. Toník se tomu však jen směj. Krejza se chtěl Toníkovi jen pomstít, proto si začala na Lidušku myslet a nese velmi nelibě, že Toníkovi vlastně jejich svatba nevadí.

To ale začalo Krejzu náležitě dloubat. Měl totiž vypočteno napřed, kterak tou svatbou dopálí Toníka, ba může se skoro tvrdit zcela bezpečně, že hlavně to přivedlo Krejzu na tak opravdivé myšlenky s Liduškou, aby se Toníkovi pomstil za to, čeho on byl při předešlé muzice příčinou. A hle, Toník jako by nic. Toník se Krejzovi směje místo co by se měl Krejza smát Toníkovi.⁵⁹

Krejza je stále více přesvědčený o svatbě s Liduškou, ve které vidí jen svůj prospěch. Zajímá se, kolik bude na svatbě lidí, Lidušce nabízí tykání a chce jí dávat hubičky. Liduška však ke sňatku svolit nechce, miluje Toníčka. Hálek zde ukazuje, že city dětí jsou stejně důležité jako ty vlastní. Liduška promlouvá k Toníkovi a svěřuje se mu se svým smutkem. Autor poukazuje na to, že nežli žítí v nešťastném manželství, které je domluvené, tak by hlavní hrdinka raději zemřela, anebo se pomátla.

„Toť ani otroku se nemůže vést hůře,“ štkala Liduška.

„I ten žebrák se ptá dítěte, co by rádo, a rodiče nevědí, že jejich dítě jest taky člověkem. Prodávají dítě, jako by je celý čas odchovávali na prodej a čekali na kupce, kdo dá více – o bože, člověku dřív srdce nepukne. Věř mi, Toníčku, kdybych neměla mít tebe, já bych to nevydržela; budťte bych si vzala život, anebo bych se zrovna musila zbláznit.“⁶⁰

Jak bylo již zmíněno výše, Liduška je jediná Hálkova postava, která se rozhodne a postaví se na odpor rodičům a svému osudu. Krejzu si za žádnou cenu nechce vzít a tvrdí, že by mělo záležet na tom, co chce ona. Přičemž víme, že domluvené sňatky v 19. století nebyly

⁵⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 357 - 358.

⁶⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 363 - 364 .

postaveny na přání dětí. Vždy šlo rodičům o to, aby děti co nejlépe provdali a tím získali další majetek. Nejinak je tomu i v této povídce, matka Liduška vyčte, že je nevděčnice a že by měla poslouchat přání rodičů, k čemuž byla vychována.

„Probůh vás prosím, maminko, vždyť přece máte aspoň srdce lidské. Zapíráte-li v sobě smutku, buďte aspoň člověkem a nechtějte mermomocí, abych byla nešťastna.“

„Láry fáry! Já všechno tobě kvůli, a co ty uděláš nám kvůli, zdárné děvčátko? Odpovídat umíš, to je pravda, ale mne nezmateš. Svým chytráctvím se nám nevytočíš. To jsou již staré věci, a ty známe podrobně.“⁶¹

Předposlední část povídky čtenáře zanesse do svatebního dne. Liduška je ke všemu lhostejná, jediné o co se snaží, je vyhledat očima Toníka, usmát se na něj a ujistit se, že všechno dobře dopadne. Toníkovi však nejsou Liduščiny pohledy jasné a domnívá se, že se mu jeho milá dívka vysmívá. Myslí si, že ho zradila, proto raději odejde. Během svatebního obřadu si mladá nevěsta prosadí svou a přede všemi řekne, že si Krejzu беру z donucení, že je zaslíbená Toníkovi. Když Toník nepřichází, začne ho Liduška hledat po vsi a nakonec se ze všeho soužení pomátne.

„Prabídni lidé!“ volala Liduška. „Nemám-li rozum, kdo jest toho vinen, nežli vy všichni, kteří jste si zahráli s srdcem mým!“⁶²

Stejně jako předešlé povídky končí toto dílo smutně. I přestože je hlavní hrdinka sebevědomá, stojí si za svým názorem a vzepře se rodičům, osudu a zvykům venkova, štěstí jí to nepřinese. Hálek se opět snaží o obrodu českého venkova a prosazuje, že rodiče by se nikdy kvůli svému vlastnímu prospěchu neměli stavět mezi dva zamilované lidi. Tento fakt si svým způsobem uvědomí i Staňkovi, ovšem tragédii, při které ztratili svoji dceru, nelze vzít zpět.

⁶¹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 367.

⁶² HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 376.

*Co pomohla rodičům Liduščiným všechna lamentace, všechno lomení rukama? Neštěstí se nedalo napravit, Lidušce rozum vrátit nemohli. Že štěstí dítěte nedá se vstřípit násilím, poznali docela.*⁶³

3.3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA HÁLKOVÝCH POVÍDEK

Mohli bychom říci, že Hálkova tvorba je ovlivněna autorovým životem. Povídky zmíněné v této diplomové práci patří mezi Hálkovy počáteční pokusy při psaní prózy. Hálek měl sklon své první prozaické pokusy bagatelizovat. Však dodnes je v první řadě známý jako český básník, až posléze se lidem vybaví jeho díla prozaická. Mezi jednu z věcí, které Hálkovi nelze odepřít, jsou zcela výjimečné pozorovací vlohy. V každé z jeho povídek je mistrně vylíčen naturel hlavních postav. Náměty do svých povídek čerpal z prostředí svého venkovského domova, který mu byl velmi blízký.

Náměty jeho raných próz tvoří především nešťastná láska. Hálek v nich kritizuje sociální poměry na vesnici a rodiče, kteří se snaží svou tvrdostí a touhou po majetku zabránit štěstí svých dětí. Staví do kontrastu čistou lásku a majetek. Žádná z postav v Hálkových povídkách není schopna svůj osud změnit a vymanit se z poručí sociálních poměrů, které je ovládají. Závěry těchto povídek často končí tragicky, např. povídky Muzikantská Liduška, Jiřík, Muzikant a Kovářovic Kačenka.

V uvedených povídkách můžeme nalézt postavy, které mají společné charakteristické rysy.

- a) mužské postavy, které se snaží změnit za účelem zalíbení se ženě (pan Suchý, starý mládenec – František Proutek)
- b) postavy, jichž život končí tragicky (Jiřík, Frantík, Toník Kmoch, Kovářovic Kačenka)
- c) ženské postavy, které se vysmívají citům svých nápadníků (Berta, mladá vdova Klíbachová, Mária Nováková)

⁶³ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 377.

- d) vedlejší postavy zajímající se o hlavní hrdinku (Hrdlička, nápadník vdovy Klíbachové, Rubš, Toník Kmoch, statkář Krejza)
- e) postavy vystupující jako rodiče, kteří brání štěstí svých dětí (Novák, Bartoš, Staňkovi)
- f) hlavní postavy, které jsou ovlivněni venkovským prostředím, ve kterém žijí (Kačenka, Liduška, Jiřík, Frantík, Jeník)

Hlavní postavy žijící na vesnici jsou ve většině případů kladné, bohužel jsou ovlivněny prostředím a dobou, ve které žijí. Vztahy mladých lidí jsou ponejvíce devastovány sociální, ale i hospodářskou různorodostí. Mezi hlavními postavami mírně převažují postavy mužské nad ženskými (Kovářovic Kačenka a Muzikantská Liduška). Stejně tak je to i v případě postav vedlejších.

Hlavní postavy žijící na českém venkově jsou schopny upřímného a hlubokého citu, ale jejich láska buď není opětována, nebo mezi milenecký pár vstupují jiné osoby, které lásce brání. Charakteristické rysy hlavních postav se velmi často opakují, stejně tak i prostředí, ve kterém žijí. Hálek značně opakuje i životní situace, do kterých se hlavní hrdinové dostávají. Ve všech povídkách z venkovského prostředí (Jiřík, Přívozník, Muzikant, Muzikantská Liduška i Kovářovic Kačenka) se část děje odehrává ve vesnické hospodě, zde také dochází k zásadním zvrátům v životě postav. Některé postavy vybraných povídek jsou si tak podobné, že kdybychom je vyměnili, příběh by nebyl žádným způsobem ovlivněn. Příkladem takové záměny by mohl být přívozník Frantík a Jiřík ze stejnojmenné povídky. Oba dva jsou ve svém okolí mezi děvčaty oblíbení, rádi si u muziky zatancují, zároveň však jsou zatíženi chudobou. Nápadná podoba je i v názvu povídek Muzikant a Muzikantská Liduška. Shodou okolností je ženskou postavou v povídce Muzikant taktéž dívka jménem Liduška.

U Háalka můžeme ocenit, že svou tvorbu zaměřoval na vlastenecké působení, ale i na realistické zobrazení venkova, není však mezi našimi autory jediný. Realistický obraz venkova bychom mohli najít např. u B. Němcové, K. V. Ráise, G. Preissové, V. a A. Mrštíků a dalších.

Hálek ve svých povídkách zobrazuje nejen venkov, ale i městské prostředí 19. století. Z rozebíraných povídek jsou do tohoto prostředí zasazeny dvě povídky (Kterak se pan Suchý

rozhněval na svět a Starý mládenec a mladá vdova). Charakteristiky jednotlivých postav těchto povídek jsou si navzájem velice podobné. Pan Suchý i František Proutek se chtějí změnit, aby se zalíbili dámám. Pan Suchý se snaží vzdělávat, chodí do divadla a pan Proutek ze sebe dělá vlastence, vzdělance, ačkoli knihy považuje za zbytečnost. Berta i vdova Klíbichová mají jiné nápady a oběma jsou hlavní hrdinové k smíchu.

4 PRACOVNÍ LISTY

4.1 KTERAK SE PAN SUCHÝ ROZHNĚVAL NA SVĚT

Kdybych měl vypisovat zevrubně, kterak se dnes loučil pan Suchý s celým světem svým, jsem jist, že by mnohému z mých čtenářů lítostí srdce puklo. Nechci ale býti ukrutným, a proto se obmezím jenom na nejpotřebnější.

Pan Suchý dnes posud nevyšel z domu. Bylo již pět hodin odpoledne a pan Suchý posud se nebyl podíval do zrcátka. Mráčky po nebes modrém blankytu jeho tváře byly rozházeny, oči jeho nezastíraly brejle, jak když je obestře lehká mráčků síť: pan Suchý chodil po pokoji a rozjímal o posledních věcech člověka.

Pan Suchý ještě tak mladý, tak jadrný, a dnes snad již dýchal naposled, dnes naposled rozmýšlel o podvodu a klamu tohoto světa. Pan Suchý se rozhlídl po svém pokoji – panu Suchému rozlily se slzy po tváři. On viděl, kterak zrcátko ztratí svého pána, kterak pán opustí svoje zrcátko – prsa se mu sevřela bolem nevýslovným. Z ulice zaslechl rachocení vozů – pan Suchý se domníval, že to jeho píseň pohřební; z ulice sem zaznělo několik hlasů – pan Suchý měl za to, že lidský hlas se s ním loučí. Z blízkého Žofína sem zaletěla hudba – kdyby byl pan Suchý slzy neproléval posud, byl by se zajisté rozplakal znova, nebo hudba ta mu srdce rozdírala.⁶⁴

4.1.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. V jakém městě se děj povídky odehrává? O jakém konkrétním místě se v ukázce mluví?
2. Jakou věc měl pan Suchý nejraději? Napiš, jakou věc máš nejraději ty.
3. Svými slovy zkus popsat pocity pana Suchého.
4. V ukázce se hovoří o hudbě, konkrétně o pohřební písni. Zkus napsat, jaké hudební nástroje by mohly ukázkou provázet v případě, že by byla čtena jako audiokniha.

⁶⁴ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 39 - 40.

5. Které tvrzení nevyplývá z ukázky?
 - a. Pan Suchý byl smutný a brečel.
 - b. Pan Suchý přemýšlel o smrti.
 - c. Panu Suchému bylo okolo dvaceti let.
 - d. Pan Suchý byl u sebe doma.

4.1.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Z kolika větných celků a z kolika jednotlivých vět se text skládá?
2. U posledního souvětí prvního odstavce urči poměr mezi větami.
3. Podej stručnou charakteristiku vět.
4. Najdi a vypiš větu jednoduchou.
5. Proveď skladebný rozbor této věty.
6. Skladebný rozbor proved' i u poslední věty v druhém odstavci.
7. Jaký druh přísudku se v této větě vyskytuje?

4.1.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Najdi v prvním odstavci podstatné jméno abstraktní a napiš ho.
2. Od tohoto podstatného jména utvoř jméno přídavné.
3. Napiš druhou spisovnou variantu tohoto slova.
4. Vysvětli následující slova:
 - a. zevrubně
 - b. blankyt
 - c. obestřít
 - d. jadrný

4.1.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÝ A TVAROSLOVNÝ

1. Urči v prvním souvětí slovní druhy.
2. Vyhledej v textu zájmena, vypiš je a urči u nich druh.
3. Napiš, jaké druhy zájmen se v textu nevyskytují.
4. Vyhledej v textu podstatné jméno, které se skloňuje podle vzoru muž.
5. Ve druhém odstavci najdi pomnožné podstatné jméno.
6. Vyhledej v textu infinitivy.
7. Urči mluvnické kategorie a vzor u slova hodin. *...bylo již pět hodin....*
8. Najdi ve větě sloveso a urči u něj mluvnické kategorie. *Pan Suchý se rozhlédl po svém pokoji.*

4.1.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Přečti ukázkou nahlas, dej si pozor na pauzy a melodii.
2. Vyslov přirozeným způsobem slovo srdce. Do hranatých závorek zapiš, jak jsi toto slovo vyslovil/a.

4.1.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Jaký má k panu Suchému vztah vypravěč příběhu?
2. Které smyslové vjemy jsou v ukázce zastoupeny?
3. Zkus pomlčky v posledním odstavci nahradit slovy.

4.2 MLADÁ VDOVA A STARÝ MLÁDENEC

- A) Neboť do dveří mladé vdovy jest vidět ze dvora – celý dům uvnitř jest obehnán pavlačí a mladá vdova vchází s pavlače do svého bytu – a vidět každého, kdo tam vejde; a právě tam ve dvoře, v tom jednom koutě číhá jako ropucha, jako zmije,

jako kočka nadzmněná jedibaba, a kdyby nás jedovaté oko její zastihlo, kdo nám stojí za to, že by se nám hlava nezatočila a my nespádli zrovna přes zábradlí dolů?

- B) Když jsme tedy mladou vdovu ubytovali u Libichů, budiž nám dovoleno, abychom se s ní, pokud možná, blíže seznámili. Ať si nikdo nemyslí, že jest tak lehké se seznámit se s mladou vdovou. Desetkrát snadněji to jde s paničkou a třikrát snadněji se svobodnou dívkou.
- C) Neboť každý ví, že panička stojí pod ochranou muže a dívka že stojí pod ochranou matky anebo otce aneb obou. Ale kdybychom zaklepli na dvěře naší mladé vdovy, možná, že by to mělo zlé, veliké *****.⁶⁵

4.2.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. Uspořádej části textu tak, jak jdou správně za sebou. Dále budeš pracovat se správně seřazeným textem.
2. Vyber, která událost těsně předcházela ukázce.
 - a. Vdova si našla nového muže.
 - b. Žena právě ovdověla.
 - c. vdova se přestěhovala do Libichova domu.
3. Které slovo nejspíše patří na vynechané místo v textu?
 - a. důvody
 - b. následky
 - c. příčiny
4. Popiš, jak si představuješ Libichův dům.

4.2.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Z kolika větných celků se text skládá?

⁶⁵ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 49.

2. Kolik vět jednoduchých v ukázce najdeš?
3. Vypiš z textu věty jednočlenné.
4. V prvním souvětí urči druhy vedlejších vět.
5. Vypiš všechny přísudky z posledního větného celku.
6. Ve třetím větném celku najdi přívlastek shodný.
7. Kterým větným členem je v poslední výpovědi výraz dolů?

4.2.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Uveď synonyma k následujícím slovům:
 - a. seznámit
 - b. muž
 - c. zaklepat
 - d. jedibaba
2. Jakým způsobem mohou v češtině vznikat nová slova?
3. Podle předchozího úkolu správně zařaď tato slova:
 - a. nemyslet
 - b. snadněji
 - c. zaklepat
 - d. jedibaba
4. Najdeš v textu i třetí typ tvoření nových slov?
5. Objasni morfémovou stavbu slova ropucha.
6. Uveď k předchozímu slovu zdobnělinu.
7. K tomuto slovu uveď_
 - a. slovo nadřazené
 - b. slovo souřadné

8. Vysvětli, co znamená slovo pavlač. Kde se s ním setkáme?

4.2.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÁ A TVAROTVORNÝ

1. Ve druhém souvětí urči slovní druhy.
2. Vyhledej v textu číslovky a urči jejich druh.
3. Jaké další druhy číslovek znáš?
4. Stupňuj slovo lehko.
5. Jaké slovní druhy lze stupňovat?
6. Vyhledej ve větě sloveso a urči u něj mluvnické kategorie.

... že by se nám hlava nezatočila...

7. Vyhledej v textu všechny spojky.
8. V jakém pádě je podstatné jméno ve spojení *vchází s pavlače*?
9. Jakou předložku bychom zde měli napsat?
10. Podle jakého vzoru budeme skloňovat podstatné jméno dvůr?

4.2.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Jak vyslovíme předložku ve slovním spojení *v tom*?
2. Jak se dnes píše a vyslovuje slovu *dvěře*?

4.2.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Najdi v textu přirovnání.
2. Jak si uvedenou jedibabu představuješ? Napiš její vnější i vnitřní charakteristiku?
3. Jaké slohové postupy jsou v textu využity?

4.3 JIŘÍK

Text 1

Právě začala posvícení.

I v Brázdově bylo posvícení. Což to za radost o tom posvícení! Děti běhají jako posedlé, že prý maminka už peče koláče. Ale je to také koláčů – že by je člověk na vozy nepobral! Přijdou flašinetáři z celého vúkolí – nu, každý rád si zakousne koláče, a když toho pánbůh nadělí a požehná, každý ho rád poskytne. A což až přijde neděle! Sjedou se hosté – a na ty nové šaty což to bude dívání! Však to také dá práce a starostí – to posvícení!⁶⁶

Text 2

Mladá žena se divila, že má žebrák hedvábnou vestu. Zdálo se jí, jako by ho byla už někdy viděla, ale poznala ho.

„Odkudpak jste?“ tázala se ho.

Jiříkovi místo odpovědi vyhrkly slzy. Mladá žena se za ním dlouho dívala, jak odcházel k topolím, a pravila pak, že se jí zdá být ten žebrák nějak podivný.

V Jiříkovi se ozvaly všecky lepší stránky. Bolest, lítost – ale i pevné předsevzetí, že povede nový život. V práci chce vyhledávat spokojenost.

Jak jest Mária šťastna!

Bylo po žních; práci dostal. Předsevzetí měl dobré, ale vůli již nebyla dosti pevná. Tělo již tolik nemohlo vzít na se jako jindy. Umdléval tělesně i duševně. Několik dní žil vždycky pořádně, pak ale opět upadl ve staré návyky – a návyky byly silnější nežli vůle.⁶⁷

⁶⁶ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 249.

⁶⁷ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 250-251.

4.3.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. V textu 1 vyhledej obvyklé atributy posvícení.
2. Dokonči následující věty:
 - a. Děti byly jako posedlé, protože
 - b. Až přijde neděle,
 - c. Jiříkovi vyhrkly slzy, protože
3. V jakém ročním období probíhají žně?
4. Která z postav v textu 2 nepromlouvá?
5. Odpověz správně na otázky z nabídky. Dozvíš se, jak to s Jiříkem na konci povídky dopadlo.

ANO/NE

- a. V. Hálek je autorem z vesnického prostředí. U/S
 - b. Ukázka neobsahuje přímou řeč. P/M
 - c. Literárním druhem ukázky je lyrika. A/Ř
 - d. Ukázka se odehrává v Brázdově. E/D
 - e. Příběh je vyprávěn v ich formě. Á/L
6. Škrtni slova, která nevyhovují popisu Jiříka.
- milující, spořádaný, citlivý, sobecký, cílevědomý

4.3.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Převažují v textu 2 věty jednoduché nebo souvětí?
2. Kolik vět obsahuje souvětí *Mladá žena se za ním dlouho dívala, jak odcházel k topolím, a pravila pak, že se jí zdá být ten žebrák nějak podivný.*
3. Jaký je v tomto souvětí poměr mezi větami hlavními?
4. Jaké poměry mezi větami znáš?
5. Proveď skladební rozbor prvního souvětí textu 2.

6. U jakých slovních druhů neurčujeme větné členy?
7. Jakým větným členem je slovo *podivný* ve větě *„že se jí zdá být ten žebrák nějak podivný.“*
8. Urči druhy vět ve větném celku *Zdalo se jí, jako by ho byla už někdy viděla, ale poznala ho.*
9. Najdi přísudek a urči jeho druh ve větě *Jak jest Mária štastna.*

4.3.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Vyhledej v obou textech vlastní jména a blíže je urči.
2. Napiš, kdo je to flašinetář.
3. Najdeš v textu 2 slovo, které označuje vynález ze starověké Číny?
4. Najdi v textu 2 slovo, které je synonymem ke slovu utrpení.
5. Jakým slovem, by se dalo nahradit slovo *umdlévat*?
 - a. zesilovat
 - b. ochabovat
 - c. přemýšlet
6. Vyhledej v textu 1 slovesa odvozena předponou.

4.3.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÝ A TVAROSLOVNÝ

1. Urči slovní druhy v prvních třech větných celcích textu 1.
2. V textu 2 najdi jmenný tvar přídavného jména.
3. Uveď další jmenné tvary přídavných jmen.
4. Urči slovní druh slova *jí* ve větě *„že se jí zdá být ten žebrák nějak podivný.“*
5. Napiš větu, ve které bude slovo *jí* jiným slovním druhem.
6. Utvoř slovo, které je v 1. pádě č. j. tříslabičné, je příbuzné ke slovu *žebrák* a skloňuje se podle vzoru *žena*.

7. Vyhledej v textu 2 slovo, které je v 1. pádě č. j. čtyřslabičné, je příbuzné se slovem spokojený a skloňuje se podle vzoru kost.

4.3.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Přečti nahlas text 2. Která místa v textu vyžadují výraznou pauzu?

4.3.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Zkus ve dvou odstavcích dokončit povídku.
2. Jaké slohové postupy se v textech vyskytují?

4.4 PŘÍVOZNÍK

„To je Marjánka!“ pravil přívozník a nedbaje na to, že slíbil Kmochovi, že na něj počká, odrazil od kraje a vesluje co mu síly stačily, byl u druhého břehu ještě dřív, nežli Marjánka sešla k přívozu.

Marjánka nabírala vodu do nádoby.

„Byl u tebe Kmochův Toník?“ ptal se rychle.

„Ne u mne, ale u nás.“

„Lžeš; tys ho tam sama tak dlouho zdržela.“

„Nu, a kdybych zdržela, co je víc!“

„A tak! Bezpochybys mu řekla, kdy má zase přijít!“

„Ale, jdi, xxxxx! Já o něj stojím jako o pejřavku v poli.“

„Tak bezpochyby chodí za tvým otcem?“

„Ale prosím tě, nehněvej mne. Když k nám jde, nech ho jít. Kdybych mu ukázala špatné oko, bude na mne otec i matka celý týden bručet. Otec sice mluví to a ono, ale ať si mluví; to jsou jen samé plané řeči.“

„Marjánko, máš mne upřímně ráda?“

„I to víš, Vždyť jsem ti to už stokrát řekla.“⁶⁸

4.4.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. Napiš, o jakých postavách se z textu dozvídáme.
2. Zakroužkuj emoce, které odpovídají textu.
radost, nenávisť, vina, žárlivost, obava
3. Vyhledej v textu synonyma pro následující slova/slovní spojení:
 - a. nezlobit se
 - b. nestavět se na odpor
 - c. reptat
4. Opověz na otázky:
 - a. Na koho přivozník čekal?
 - b. Kdo byl u Marjánky na návštěvě?
 - c. Má Marjánka o návštěvu zájem?
5. Rozhodni, zda je informace pravdivá.
 - a. Toník Kmoch byl u Marjánky doma. PRAVDA X LEŽ
 - b. Frantík čekal na Marjánku. PRAVDA X LEŽ
 - c. Marjánka nekladla odpor, když ji chtěl Frantík políbit. PRAVDA X LEŽ
 - d. Toník se líbí Marjánčiným rodičům. PRAVDA X LEŽ

4.4.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Podej charakteristiku větných celků.
2. Urči druhy vět ve větném celku *Kdybych mu ukázala špatné oko, bude na mne otec i matka celý týden bručet.*

⁶⁸ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 259 - 260.

3. Pokud jsou obě věty hlavní, urči mezi nimi poměr, pokud se v souvětí vyskytuje věta vedlejší, urči její druh.
4. Proveď skladní rozbor věty *To jsou jen samé plané řeči.*
5. Jaký druh přísudku se ve větě objevuje?

4.4.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Objasni přirovnání *stojí o něj jako o pejřavku v poli.*
2. Znáš jiné přirovnání se stejným významem?
3. Jakým způsobem je utvořeno slovo přívozník.
4. Co slovo přívozník označuje?
5. Doplně zbytky slov, aby vznikla synonyma ke slovu bláhově.
 - a. poš...
 - b. ner...

4.4.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÝ A TVAROSLOVNÝ

1. Urči slovní druhy u všech slov v prvním odstavci.
2. Najdi v textu číslovky a urči jejich druhy.
3. Ve větě „*Kdybych mu ukázala špatné oko*“ najdi sloveso a urči u něj mluvnické kategorie.
4. Ve stejné větě vyhledej podstatné jméno, urči u něj mluvnické kategorie a vzor.
5. Jaký vzor může mít toto podstatné jméno v množném čísle?

4.4.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Rozdělte si ve třídě role na vypravěče, Frantíka, Marjánku a přečtěte ukázkou nahlas.
2. Na vynechané místo v textu doplň správně napsané slovo a vysvětli, proč jsi ho vybral.

4.4.6 ROZBOR STYLISTICKÝ

1. Do jakého situačního kontextu text zapadá?
2. Co mohlo ukázce předcházet?
3. Jak by mohla ukázka pokračovat?
4. Charakterizuj vyjadřování obou postav.

4.5 KOVÁŘOVIC KAČENKA

Den svatby se blížil. Z Vojtěcha se stal tak povolný člověk, že by každý z něho mohl mít radost; buďto radost, anebo hrůzu. Ta jeho povolnost nebyla přirozená; spíše se zdála být nemocí nežli výsledkem pevné vůle. To bylo ale starému Bartošovi jedno; starý Bartoš si mnul radostí ruce, že se mu podařilo tak jadrně napravit synovu vzdorovitou hlavu.

Kačenka nevycházela z domu. Ani kovář ani matka nevěděli, co se s holkou děje. Ve dne jako by snila, v noci bděla, chodila jako nemocná, nechutnalo jí jíst, mluvila ze spaní a za dne mluvila sama s sebou. Písně, ty už v ní dočista umřely. Byla jako samička, když jí nezbedný chlapec vybral mládátka.

U Bartošů i u Kejvalů se zatím dály hlučné přípravy k svatbě. Řemeslníc všeho druhu, truhláři, krejčové, švadleny byly ustavičně v domě a měli práce pořád plné ruce...

...Zatím než se kdo nadál, přiblížil se den svatby. Taková svatba, jako Vojtěchova s Madlenkou, vskutku ještě v Noutonicích nebyla, a proto žádná div, jestli celá vesnice ji slavila jako svátek.⁶⁹

⁶⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 306.

4.5.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. Kde a kdy se děj ukázky odehrává?
2. V textu máš milostný trojúhelník. Kdo je do něj zapletený?
3. Zamysli se, jak se cítí postavy v ukázce a pocity správně přiřaď k jednotlivým postavám. Pocity mohou být společně pro více postav.
melancholicky, zamilovaně, tesklivě, smutně, apaticky, odhodlaně, radostně, zdrceně
4. Zaškrtni tvrzení, která mohla být v 19. století překážkou pro uzavření sňatku.
 - a. Rodiče dětí si jejich svatbu nepřáli.
 - b. Budoucí manželé pocházeli z jiných sociálních vrstev.
 - c. Nevěsta nechovala k ženichovi žádné sympatie.
 - d. Budoucí manželé se neznali.
 - e. Mezi nevěstou a ženichem byl velký věkový rozdíl.
5. Jak často se Kačenka procházela po vesnici?
6. Uměla Kačenka zpívat?

4.5.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Z kolika odstavců se ukázka skládá?
2. Z kolika větných celků a z kolika vět se skládá druhý odstavec?
3. Urči druh nejdelšího souvětí ve druhém odstavci.
4. Jaké jsou v tomto souvětí poměry mezi hlavními větami?
5. Urči větné členy v prvních dvou větných celcích.
6. Jaký poměr mezi větnými členy najdeš ve druhém větném celku?
7. Proč ve větě „*Písně, ty už v ní dočista vymřely*“ píšeme čárku, když se jedná o větu jednoduchou?

4.5.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Vyhledej v ukázce vlastní jména a blíže je urči.
2. Znáš domácí podoby jména Vojtěch?
3. Jak jsou odvozena řemesla kovář a truhlář?
4. Znáš i jiná řemesla odvozena stejným formantem?
5. V prvním odstavci vyhledej abstraktní slova.
6. Napiš synonymum ke slovu jadrně.
7. Najdi v textu frazeologismus, ve kterém se objevuje nějaká část lidského těla.
8. K této části těla uveď další 3 frazeologismy.

4.5.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÉ A TVAROSLOVNÝ

1. Urči slovní druhy v posledním souvětí.
2. Ve druhém odstavci vyhledej zájmena a urči jejich druh.
3. Vyhledej v textu vlastní jméno, které se skloňuje podle vzoru muž.
4. Vyhledej v textu pomnožné podstatné jméno.
5. Urči druh a vzor u přídavného jména velicí.
6. Vyhledej v prvním odstavci slovesa zvrtná.

4.5.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Přečti nahlas první odstavec.
2. Všimni si, jak je správně vysloveno slovo svatba. Proč tomu tak je?
3. Napiš jiná podstatná jména zakončená na –ba, ve kterých dochází ke stejnému jevu.

4.5.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Jaký jazyk autor používá?
2. Zkus se do autora vcítit a napiš, jak mohl vypadat svatební den.

4.6 MUZIKANT

A Jeník teď tančil jako o závod. Tiskl Lidušku k sobě, a Liduška se nevzpouzela. Ponejprv mu napadlo, že by měl Lidušce říci, že a jak ji má rád. Zdálo se mu, že všechny ty doposavadní důkazy jeho náklonnosti nestačí, že by nejlépe bylo, kdyby to řekl slovem: „Liduško, já tě mám rád!“ a ona kdyby mu na to odpověděla: „A já tebe taky.“

Ale podivno – zde Jeník ponejprve vázl! Nechtělo to z něho nijak ven a myšlénka, že by snad Liduška mohla odpovědět: „Já vás ale nemám ráda!“ – ta myšlénka udusila v něm každé slovo.

Pod Jeníkem začaly klesat nohy a on cítil, že si musí sednout. Zasedl si také za stůl, vzal housle do ruky a nezaklepav jako jindy na housle, počal hrát sám. A hrál s takovým citem, jako by z nich chtěl něco vyhrát, co v nich nebylo. Nebyla to polka, nebyl to kvapík, co hrál; ale bylo to něco takového, při čem nelze tančit. Všichni lidé jako zkamenělí se dívali naň a poslouchali s takovou dychtivostí, jako slýcháme za mladých let krásnou pohádku. Ty housle jako by se byly rozplakaly; mluvila z nich touha, že by se všickni byli vespolek objímali, že by snad i nepřítel byl zapomněl na svého odpůrce a že by mu byl podal ruku. Lidé se sotva dovedli vzpamatovat.⁷⁰

4.6.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. Rozhodni, které z informací jsou pravdivé.
 - a. Lidušce se Jeník nelíbil.
 - b. Jeník hrál kvapík.
 - c. Jeník hrál na harmoniku.
 - d. Než Jeník začal hrát, musel se posadit.
2. Na jakém místě se pravděpodobně ukázka odehrává?
3. Popiš vztah Jeníka a Lidušky.

⁷⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 319 - 320.

4. Čeho se Jeník obával?
5. V textu se píše o dvou tancích, napiš o jakých. Jaké další tance znáš?
6. Jak se cítili ostatní lidé v místnosti.

4.6.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Jaké větné celky se vyskytují ve třetím odstavci nejčastěji?
2. Kolik vět můžeme najít ve třetím odstavci?
3. Najdi v 1 prvním odstavci věty jednočlenné.
4. Musí se provádět skladebný rozbor přímých řečí zvlášť?
5. Kolik osob promlouvá v této ukázce?
6. Urči druhy vět v prvním větném celku třetího odstavce.
7. Urči poměry mezi větami hlavními a druh věty vedlejší.

4.6.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. Vysvětli uvedená slova:
 - a. nevzpouzet se
 - b. kvapík
2. U slova srdečního proved' stavbu slova.
3. Od jakého slova je toto slovo odvozeno?
4. Ve třetím odstavci najdi alespoň osm sloves odvozených předponou.
5. Pokus se u těchto sloves změnit předpony.
6. Najdi v textu personifikaci.

4.6.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÝ A TVAROTVORNÝ

1. Urči slovní druhy v prvních třech větných celcích.
2. V prvním větném celku třetího odstavce vyhledej slovesa a urči u nich třídu a vzor.

3. Vyhledej v textu příslovce času.
4. Najdi v textu slovo pomnožné.
5. V textu se vyskytují části lidského těla, najdi je a převed' je do 7. pádu množného čísla.
6. K těmto podstatným jménům utvoř spojení s přídavným jménem dlouhým – opět v 7. pádě množného čísla.
7. Najdi v textu přechodník a urči jeho druh.

4.6.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Přečti nahlas první dva odstavce, dej si pozor na správnou výslovnost a na intonaci.
2. Jaká slova bys dnes napsal a přečetl jinak?

4.6.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Převed' text z er formy do ich formy.
2. Zkus dokončit větný celek, který navazuje na ukázkou a začíná:

Tak něco srdečného, tak tklivého...

4.7 MUZIKANTSKÁ LIDUŠKA

„Toníčku, kdo dýl?“

„Copak, Liduško?“

„xxxxx sobě do očí, kdo dýl!“

A Toníček se díval s Liduškou do očí, kdo dýl.

Svatý bože, což to za krásné oko! Kde jest v světě barva, která mu se může připodobnit? A kdyby ta barva i byla na světě: kde jest to, co za tou barvou se dívá z oka? Ani modré nebe není hezčí nežli Liduščino oko. Kdež je v nebi tolik lesku, tolik dobroty,

tolik nezkalené čistoty? A ta milá duše, již je xxxxx skrze to vše, - až člověku xxxxx zrak, když to vše vidí pohromadě.

Toníkovi se xxxxx oko, Lidušce se vykrádala drobná slzička jako malinké poupátko liliové, to poupátko puklo, rozvilo se – a slzička xxxxx na růžovou tvář.

„Nemohu dýl, Liduško!“

„No nešť! Já dýl.“

A oba si padli do náručí.

Kdo by si troufal povědít, čí políbení byly sladší?⁷¹

4.7.1 ROZBOR KOMUNIKAČNÍ SITUACE A VÝSTAVBY TEXTU

1. Co se z ukázky dozvídáme o Lidušce?
2. Doplně do textu slovesa ve správném tvaru a na správné místo v textu.
přecházet, padnout, vidět, dívat se, zakalit
3. Zakroužkuj, co nevyplývá z textu.
 - a. Liduška a Toníček se měli rádi.
 - b. Liduška byla dobrá dušinka.
 - c. Toník i Liduška se schylovali k pláči.
 - d. Toník měl modré oči.
4. Seřaď události v textu, jak šly za sebou.
 - a. Lidušce ukápla slza.
 - b. Toník a Liduška se padli do náručí.
 - c. Liduška je dobrá dívka.
 - d. Toník a Liduška si hleděli do očí.
5. Vyber pravdivá tvrzení týkající se Lidušky.

⁷¹ HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 345.

- a. Nemá ráda Toníčka.
- b. Má oříškově hnědé oči.
- c. Liduška se chtěla Toníčkovu dívat do očí.
- d. Lidušce padaly slzy jako hrachy.
- e. Liduška vyhrála, protože se dívala Toníčkovu do očí déle.

4.7.2 ROZBOR SYNTAKTICKÝ

1. Charakterizuj větné celky v nejdelším odstavci.
2. Najdi v textu všechna oslovení.
3. Urči druh vedlejší věty v souvětí *Kde jest v světě barva, která mu se může připodobnit?*
4. Najdi příslovečné určení míry, které se v textu opakuje.
5. V posledním větném celku najdi základní skladební dvojice.
6. Urči druh přívlastku ve spojení malinké poupátko liliové.

4.7.3 ROZBOR LEXIKÁLNÍ A SLOVOTVORNÝ

1. K uvedeným slovům utvoř synonyma, dej si pozor, aby se hodila do textu.
 - a. dívejme
 - b. dobrota
 - c. pohromadě
 - d. troufal
2. Najdi v textu zdrodněliny.
3. Od kterých slov jsou zdrodněliny utvořeny?
4. Vyhledej abstraktní podstatné jméno a napiš větu, ve které bude použito jako podstatné jméno konkrétní.
5. Jakým způsobem bylo utvořeno slovo slzička?

6. Jak je utvořeno přídavné jméno liliový?

4.7.4 ROZBOR SLOVNĚDRUHOVÝ A TVAROTVORNÝ

1. Urči slovní druhy ve větném celku *Toníkovi se zakalilo oko Lidušce se vykrádala drobná slzička jako malinké poupátko liliové, to poupátko puklo, rozvilo se – a slzička padla na růžovou tvář.*
2. U podstatných jmen urči vzory.
3. Stupňuj přídavné jméno dýl.
4. Vyhledej v textu druhý stupeň přídavných jmen.
5. V jakém pádě je zájmeno čím?
6. U slova nezkalené urči mluvnické kategorie a vzor.

4.7.5 ROZBOR ZVUKOVÉ A GRAFICKÉ STRÁNKY

1. Jak správně vyslovíš slovo sladší?

4.7.6 ROZBOR STYLICKÝ

1. Jakým směrem bys povídku směřoval, když víš, že se odehrává v 19. století?
Nezapomeň využít všech svých znalostí.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá Vítězslavem Hálkem, básníkem, spisovatelem a dramatikem. Hálkovo dílo bylo v porovnání s Janem Nerudou mnohými generacemi nedoceněno, proto se snažíme v této práci poukázat na jeho velikost.

Jedna kapitola, která je dále rozdělena do dvou částí, se proto věnuje Hálkově soukromému životu, který je zajisté spojen i s Hálkovým dílem. Právě na tuto kapitolu navazuje i část s Hálkovým dílem, které odráží společenské postavení lidí v 19. století.

Následující kapitola diplomové práce se věnuje obecné charakteristice povídky a vybraným povídkám Vítězslava Hála. Všechny rozebírané povídky byly napsány v rozmezí let 1858 až 1861. Do tohoto období spadají povídky s venkovskou tematikou, ale pro porovnání jsme se rozhodli rozebrat i dvě povídky z prostředí městského. Hálek se v povídkách zaměřených na český venkov snaží věrně zachytit jejich realistické zobrazení. Témata se v uvedených povídkách často opakují, přesto můžeme říci, že Hálek je mistrem, který dokáže věrohodně vylíčit charakter postav. Vzhled postav hlavních, ale i vedlejších není v povídkách nikterak do hloubky popisován.

Poslední kapitola práce je ryze praktická. Naším cílem bylo vytvořit pracovní listy, které by se daly použít na druhém stupni základních škol, převážně v 8. a 9. ročníku. Z každé rozebírané povídky jsme se snažili vybrat vhodný úryvek, který nám následně posloužil k vytvoření úkolů. Usilovali jsme o propojení všech částí vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura, na které nelze pohlížet odděleně. Ačkoli jsme nemohli pracovní listy kvůli dlouhodobě trvající zhoršené epidemiologické situaci nechat ozkoušet mezi dětmi ve školách, předpokládáme, že příložené úkoly mohou v praxi vyučujícím sloužit jako návod, jakým způsobem by se mohlo s uvedenými texty pracovat. Zároveň odhadujeme, že každý pracovní list může ve školním prostředí zabrat více než jednu běžnou vyučovací hodinu. Proto předpokládáme, že každý pedagog by si mohl vybrat, jaká témata při řešení pracovních listů vynechá a naopak jaká témata potřebuje s určitou skupinou dětí procvičovat.

Cílem praktické části je žákům přiblížit období 19. století a autora Vítězslava Hála, přestože víme, že století a půl je velmi dlouhá doba a pro některé je složité se do této doby přenést a pochopit všechny její aspekty.

RESUMÉ

This diploma thesis is called Early epics of Vítězslav Hálek. Hálek was a great czech poet, writer and playwright. However, now his work is not known as well as works of other czech writers of his times. Yet we tried to show that he was a brilliant like others czech writers of 19th century.

Thesis is divided to several parts. In each of them we tried to focus on different aspect. The first part deals with Hálek's personal life and with his literary work, which contains prose, poetry and drama.

The second part is focuses on short stories. We can find the general characteristics of short stories. Selected Hálek's short stories are also discussed here.

The final part is really practic. Is focused on worksheets for pubescent pupil on czech elementary schools. We created simple worksheet for each disassembled short story. Worksheet contains questions of each part of czech language and literature. Teachers can use whole worksheet or only selected parts. Unfortunately, due to covid-19, we could not used these prepared tasks in practice at schools.

SEZNAM LITERATURY

PRIMÁRNÍ LITERATURA

HÁLEK, Vítězslav. *Povídky I.* V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, str. 395.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Vítězslav Hálek: 5.4.1935-8.10.1874: personální bibliografie k 140. výročí autorova narození. Olomouc: Okresní knihovna, 1975.

ŠVANDOVÁ, Alena. *Vítězslav Hálek*. Vyd. 1. Odolena Voda: Město Odolena Voda, 2012. 65 s. ISBN 978-80-260-1362-4.

CHALOUPKA, Adolf. *Vítězslav Hálek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1949. 44, [4] s. Kdo je; Sv. 126-7.

HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. V Praze: Nákladem Hejdy a Tučka, [1904]. 85 s., [8] l. obr. příl.

BAŤHA, František. *Vítězslav Hálek: dopisy 1849-1874*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. 214 s., [8] příl. Paměti, korespondence, dokumenty, sv. 32.

HRABÁK, Josef, JEŘÁBEK, Dušan a TICHÁ, Zdeňka. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 511 s., [32] s. obr. příl. Pyramida. Encyklopedie.

FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1993, ISBN 80-200-0468-8.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literárních směrů a skupin*. 2., dopln. vyd. Praha: Panorama, 1983. 367 s. Pyramida. Encyklopedie.

TICHÝ, Vítězslav. *Básník Vítězslav Hálek*. 1. vyd. V Praze: Nakladatelství Národní práce, 1944. 45 s.

GALÍK, Josef et al. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1994. 547 s. ISBN 80-85839-04-0.

MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. a POHORSKÝ, Miloš, ed. *Dějiny české literatury. [Díl] 3*, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1961, str. 631, [1] s. Práce ČSAV.

HÁLEK, Vítězslav a SCHULZ, Ferdinand, ed. *Spisy Hálkovy*. V Praze: Tiskem a nákladem Dra Edv. Grégra, 1878-1887. 11 sv.

HRABÁK, Josef. *Poetika*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. 361, [5] s.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. Vyd. 1. V Praze: Československý spisovatel, 1977. str. 471.

ČECHOVÁ, Marie et al. *Komplexní jazykové rozbor*. 2., upr. vyd., v SPN vyd. 1. Praha: SPN, 1996. 263 s. ISBN 80-85937-27-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

MATĚJKA, Ivan. Umělecká beseda působí rovných 150 let. Literární noviny [online]. 9. března 2013 [cit. 2019-11-28]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20160305135455/http://literarky.cz/civilizace/89-civilizace/13785-umlecka-beseda-psobi-rovnych-150-let>

